

❖ ๑๐๐ ปีชาตกาล
ครูประสิทธิ์ ดาว

❖ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) ❖

วันพฤหัสบดีที่ ๙ กันยายน ๒๕๖๔
ผ่านโปรแกรม Cisco WebEx

โครงการรำลึก ๑๐๐ ปีชาตกาล ครูประสิทธิ์ ถาวร (ศิลปินแห่งชาติ)

ผู้รับผิดชอบโครงการ

๑. รับผิดชอบโครงการหลัก

หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล

โดยห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตนฯ สังกัดงานเทคโนโลยีการศึกษา

๒. เจ้าภาพร่วม

- สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล
- วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

หลักการและเหตุผล

จากคำประกาศเกียรติคุณ ยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) ปีพุทธศักราช ๒๕๓๑ ของครูประสิทธิ์ ถาวร อันกล่าวว่า “...ครูประสิทธิ์ ถาวร เป็นศิลปินผู้เชี่ยวชาญในวิชาดนตรีไทย ทั้งในด้านทฤษฎี ปฏิบัติ การประพันธ์เพลง และปรัชญาสุนทรียศาสตร์ มีความแตกฉานในศาสตร์แห่งดนตรีไทยอย่างลึกซึ้ง มีความสามารถสูงส่งในการบรรเลงระนาดเอก เป็นที่กล่าวขานและยกย่องในหมู่ผู้ชำนาญการดนตรีไทยว่าเป็นผู้มีความสามารถบรรเลงระนาดเอกได้ทุกสและทุกรูปแบบยากที่จะหาผู้ใดเสมอเหมือน เป็นเลิศทั้งเชิงบรรเลงรวมวง และบรรเลงเพลงเดี่ยว มีความรู้ความชำนาญอย่างยิ่งในการปรับวงดนตรีไทย ตลอดจนการวิเคราะห์ดนตรีไทย มีความสามารถยอดเยี่ยมในการอธิบายและพรรณนาเชิงเปรียบเทียบโดยใช้วิธีการอุปมาอุปมัย จนผู้ฟังสามารถเข้าใจเรื่องดนตรีอันลึกซึ้งได้อย่างกระจ่าง เป็นผู้เชี่ยวชาญในการถ่ายทอดความรู้ทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ ไม่ว่าจะผู้รับจะเป็นกลุ่มอายุใดก็ตาม ด้วยความรู้ความสามารถที่สั่งสมมาแต่เยาว์วัย ในแวดวงของครู อาจารย์ ญาติและมิตร กอปรกับการที่ได้เป็นศิษย์เอกแห่งสำนักดนตรีหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) และด้วยความช่างสังเกตศึกษาปฏิบัติทดลองด้วยตนเอง จนแตกฉานทำให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ศิลปินทั้งในเชิงการประกอบอาชีพหน้าที่เป็นครูดนตรีไทยเป็นเวลานานเกือบ 50 ปี มีศิษย์เป็นจำนวนมากทั่วราชอาณาจักรและเป็นผู้เริ่มจัดการบรรเลงเพลงไทยแบบมหาสุริยางค์ตามความประสงค์ของอาจารย์ เป็นผู้มั่นในคุณธรรม ได้ประพฤติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักดนตรีไทยอย่าง

สม่าเสมอ...” จักเห็นว่าครูประสิทธิ์ ถาวร มีภูมิรู้ทางดนตรีไทยอย่างลึกซึ้ง อีกทั้งยังสามารถอธิบายและถ่ายทอดองค์ความรู้ได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้งแก่บรรดาศิษย์ซึ่งปัจจุบันกระจายอยู่ทั่วทั้งประเทศ

ครูประสิทธิ์ ถาวร เกิดเมื่อวันที่ ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๔ ณ ตำบลท่าเจ้าสนุก อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา บิดาชื่อ นายสุด (อดีตนักเทศน์) มารดาชื่อนางฟู เมื่ออายุ ๗ ปี เริ่มเรียนหนังสือที่โรงเรียนประชาบาลวัดสุวรรณ ใน พ.ศ. ๒๔๗๗ เข้ามาศึกษาต่อเป็นนักเรียนรุ่นแรกของโรงเรียนนาฏดุริยางค์ กรมศิลปากรจนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ หลักสูตรเดิม และอบรมหลักสูตรวิชาดุริยางค์ไทยเพิ่มเติมจากกรมศิลปากรจนได้รับประกาศนียบัตร ครูประสิทธิ์เรียนดนตรีไทยกับครูหลายท่าน ได้แก่ ครูละมุด จำปาเฟื่อง ครูเจริญ ดนตรีเจริญ ครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นอาทิ

ครูประสิทธิ์ ถาวร เริ่มเข้ารับราชการที่แผนกดุริยางค์ไทย กองการสังคีต กรมศิลปากร เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ และต่อมาได้ย้ายไปประจำอยู่ที่แผนกโรงเรียนนาฏศิลป์ กองการสังคีต กรมศิลปากร จนเกษียณอายุราชการ นอกจากนี้ยังเคยสอนที่โรงเรียนบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี โรงเรียนรุ่งอรุณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้น

ที่มหาวิทยาลัยมหิดลแห่งนี้ ครูประสิทธิ์ ถาวร ได้กรุณามอบลิขสิทธิ์ผลงานการบันทึกเสียงเพลงไทยซึ่งล้วนเป็นผลงานการบรรเลงจากคุณครูผู้อาวุโสที่มีความชำนาญและเชี่ยวชาญให้กับมหาวิทยาลัยมหิดล โดยสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมชนบท (ปัจจุบันคือสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย) เป็นผู้รับผิดชอบ และก่อตั้งเป็นศูนย์ข้อมูลวัฒนธรรมดนตรี (ประสิทธิ์ ถาวร) เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๓

ในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปีชาตกาล ของคุณครูประสิทธิ์ ถาวร ในวันที่ ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๔ ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตน หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย ตลอดจนสถาบันการศึกษาและหน่วยงานภายนอกจึงเห็นโอกาสที่จะร่วมกันจัดงานเพื่อรำลึกถึงคุณูปการที่ครูประสิทธิ์ ถาวร (ศิลปินแห่งชาติ) ได้สืบสาน สร้างสรรค์ และส่งต่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมให้วิชาชีพด้านดุริยางคศิลป์และประเทศชาติ

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อรำลึกถึงครูประสิทธิ์ ถาวร (ศิลปินแห่งชาติ) ครูปูชนียด้านดุริยางคศิลป์
๒. เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ของครูประสิทธิ์ ถาวร
๓. เพื่อเปิดเวทีทางวิชาการให้หน่วยงานและบุคลากรด้านดนตรีไทยได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ขอบเขตการดำเนินงาน

- ออกแบบสัญลักษณ์ ๑๐๐ ปีชาตกาล ครูประสิทธิ์ ถาวร (ศิลปินแห่งชาติ)
- จัดเสวนาวิชาการและการบรรยายประกอบวีดิโอการบรรเลงดนตรีไทย (ออนไลน์)
- จัดทำเข็มที่ระลึก ๑๐๐ ปีชาตกาล ครูประสิทธิ์ ถาวร (ศิลปินแห่งชาติ)
- จัดพิมพ์หนังสือที่ระลึก (QR-code)

- จัดทำวีดิทัศน์เพลงไทยผลงานการบันทึกเสียงของครูประสิทธิ์ ถาวร (ศิลปินแห่งชาติ) เป็นที่ระลึก
- เผยแพร่ผลงานการเสวนาและการบรรเลงดนตรีไทยในวันงานสู่สังคม ผ่านสื่อหลัก

วันเวลา สถานที่

วันที่ ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๔ เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๖.๓๐ น.

เนื่องจากสถานการณ์ของโรคระบาด COVID-19 เพื่อเป็นการรักษาระยะห่างและปฏิบัติตามระเบียบของมหาวิทยาลัยมหิดลและมาตรการของรัฐ จึงปรับเป็นการเสวนาออนไลน์ ผ่านโปรแกรม Cisco WebEx

หน่วยงานและองค์กรที่เข้าร่วมโครงการ

- ๑) วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม
- ๒) คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
- ๓) คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม
- ๔) คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ๕) ภาควิชาดุริยางคศาสตร์ไทยและเอเชีย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- ๖) ศิษย์ครูประสิทธิ์ ถาวร
- ๗) ศิษย์เก่าวัฒนธรรมการดนตรี สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

มหาวิทยาลัยมหิดลเป็นศูนย์กลางทางวิชาการที่เข้าร่วมกับเครือข่ายเผยแพร่องค์ความรู้ของครูประสิทธิ์ ถาวร (ศิลปินแห่งชาติ) และเปิดพื้นที่เวทีทางวิชาการให้บุคลากรและเครือข่ายด้านดนตรีไทย ตลอดจนผู้สนใจได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมไปถึงเป็นการร่วมรำลึกถึงคุณูปการที่ครูประสิทธิ์ ถาวร (ศิลปินแห่งชาติ) ได้สืบสาน สร้างสรรค์ และส่งต่อทางด้านดุริยางคศิลป์ ไว้ให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศชาติ

โครงการรำลึก ๑๐๐ ปีชาตกาล ครูประสิทธิ์ ถาวร

วันพฤหัสบดีที่ ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๔

ในรูปแบบออนไลน์ผ่านโปรแกรม Cisco WebEx

โดย ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตน์ หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล

ร่วมกับ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

และ วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

ภาคเช้า เวลา ๐๙.๐๐ -๑๒.๐๐ น.

พิธีเปิด

- กล่าวรายงาน โดย นางสาวภัทริกา นันทวิชิต

ผู้แทนจากห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตน์ หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล

- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพพล เผ่าสวัสดิ์

ผู้อำนวยการหอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล กล่าวเปิดงาน

- ชมวิดีโอ รำลึก ๑๐๐ ปีชาตกาล ครูประสิทธิ์ ถาวร (ศิลปินแห่งชาติ)

โดย ศูนย์ข้อมูลวัฒนธรรมดนตรี (ประสิทธิ์ ถาวร) สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย

เสวนา “ เรื่องเล่าและองค์ความรู้จากครูประสิทธิ์ ถาวร ”

โดย อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ (ศิลปินแห่งชาติ)

อดีตอธิบดีกรมศิลปากร ศิษย์เอกครูประสิทธิ์ ถาวร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วชิราภรณ์ วรรณดี

ผู้ประสานการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลวัฒนธรรมดนตรี (ประสิทธิ์ ถาวร)

อาจารย์กิตติ อัดถาผล

ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

อาจารย์วีระพงศ์ มีสถาน (นักปฏิบัติการวิจัย ผู้ชำนาญการพิเศษ)

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย งานสัมภาษณ์ “ ครูเล่าให้ฟัง ” เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๓

ดำเนินรายการโดย....อาจารย์วาทีตต์ ดุริยอังกูร สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย

ภาคบ่าย เวลา ๑๓.๐๐ – ๑๖.๓๐ น.

เสวนาประกอบวีดิโอการบรรเลงดนตรีไทยตามแนวทางครูประสิทธิ์ ถาวร

- **ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดุขฎิ มีป้อม**
ประกอบวีดิโอการบรรเลงวงปี่พาทย์ไม้แข็ง
โดยศิษย์สิทธิถาวร เพลงทยอยนอก เถา
- **อาจารย์ ดร.สมาน น้อยนิตย์**
ประกอบวีดิโอการบรรเลงดนตรีไทยเพลงชุดสำราญดนตรีกลอง
โดย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ธัญบุรี
- **อาจารย์มนตรี เปรมปรีดา**
ประกอบวีดิโอการบรรเลงวงปี่พาทย์ไม้แข็ง เพลงถวิลหา เถา
โดย วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม
- **ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่ร้อยตรีหญิงนิตยา รุ่งสมัย**
ประกอบวีดิโอการบรรเลงเดี่ยวระนาดเอก ๖ ราง เพลงต้อยรูป สามชั้น
โดย คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม
- **ศาสตราจารย์ ดร.ขำคม พรประสิทธิ์ และ รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทระ คมขำ**
ประกอบวีดิโอการบรรเลงเดี่ยวระนาดเอก ๑๑ ราง เพลงอาเฮีย สามชั้น
โดย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- **รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ เกตุแก่นจันทร์**
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ประกอบวีดิโอการบรรเลงเดี่ยวระนาดเอก ๒ ราง เพลงอาหนู โดย ครูณัฐพงศ์ โสวัตร
และวงรับจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ประสานมิตร)
ดำเนินรายการโดย....**อาจารย์วาทิตต์ ดุริยอังกูร** สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย

รำลึก ๑๐๐ ปีชาตกาล ครูประสิทธิ์ ถาวร ศิลปินแห่งชาติ

ประวัติ

ครูประสิทธิ์ ถาวร เกิดเมื่อวันที่ ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๔ ณ ตำบลท่าเจ้าสนุก อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา บิดาชื่อนายสุด (อดีตนักเทศน์ที่มีชื่อเสียง) มารดาชื่อนางฟู มีพี่น้องร่วมบิดามารดา รวม ๖ คน และเป็นบุตรคนเดียวของครอบครัวที่เป็นนักดนตรีไทย

ครูประสิทธิ์ ถาวร สมรสกับนางทองเต็ม ถาวร เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๑ (ตอนอายุประมาณ ๒๗ ปี) มีบุตร ๑ คน คือ นายธงชัย ถาวร มีหลานชาย ๓ คน คือ นายธนโชค ถาวร นายธนะชัย ถาวร และนายธนกร ถาวร

การศึกษาดนตรีไทย

ครูประสิทธิ์ ถาวร เริ่มเรียนหนังสือระดับประถมศึกษาเมื่ออายุ ๗ ปี ที่โรงเรียนประชาบาลวัดสุวรรณคัมภ์ เมื่ออายุ ๘ ปี เริ่มหัดฆ้องวงใหญ่ กับครูละมุด จำปาเฟื่อง ซึ่งมีศักดิ์เป็นพี่เขย ซึ่งครูเรียนได้เร็วและมีฝีมือดี จนได้เป็นคนระนาดเอกประจำวงปี่พาทย์ของพี่เขย ตั้งแต่อายุยังไม่ครบ ๑๒ ปี จากนั้นจึงเรียนระนาดเอก กับครูเจริญ ดนตรีเจริญ (หลานครูสู่ม ดนตรีเจริญ) จนถึงชั้นเดี่ยวเพลงสำคัญ ๆ เช่น พญาโคก เขกมอญ และ เชิดนอก ฯลฯ

สำหรับความเชี่ยวชาญในด้านดนตรีไทยนั้น เกิดจากการที่ครูทองดี ศุภะมาลัย ซึ่งเป็นศิษย์โปรดคนหนึ่งของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เห็นหน่วยก้านทางดนตรีของครูประสิทธิ์ ถาวร จึงมีความปรารถนาที่จะส่งเสริมให้มีความก้าวหน้า จึงได้พามาฝากท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ ที่บ้านศิลปบรรเลง ตำบลบ้านบาตร อำเภอป้อมปราบ จังหวัดกรุงเทพมหานคร ในวันที่มาหาท่านครุนั้น มีครูทองดี, มารดาของครูทองดี, พันโทวีระจิตร วิจิตรระกะ, นายละมุด จำปาเฟื่อง (พี่เขย) ร่วมเดินทางมาด้วย ครูประสิทธิ์ได้ผ่านการทดสอบฝีมือ และท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) รับเป็นศิษย์ในปี พ.ศ. ๒๔๗๗ เมื่อมีอายุได้ ๑๓ ปี

ในวันทำพิธีฝากตัวเป็นศิษย์ท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) อย่างถูกต้องตามระเบียบนั้น นางฟู มารดาของครูประสิทธิ์ ถาวร ครูทองดี จำปาเฟื่อง ได้เดินทางพาครูประสิทธิ์ มาทำพิธี แต่นายสุด ถาวร ผู้เป็นบิดาไม่สามารถมาร่วมในงานพิธีอันสำคัญของบุตรชายได้ เนื่องจากสูญเสียการมองเห็น

ณ สำนักดนตรีแห่งนี้ ครูประสิทธิ์ ถาวร ได้ศึกษาวิชาการดนตรีด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง ในระยะแรกที่มาฝึกดนตรีที่บ้านของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง ได้สอบถามถึงการศึกษา และเมื่อทราบว่าจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ มาแล้ว จึงสนับสนุนให้ไปศึกษาต่อที่โรงเรียนนาฏดุริยางค์ กรมศิลปากร

ครูประสิทธิ์ ถาวร เป็นนักเรียนรุ่นแรกของโรงเรียนนาฏดุริยางค์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้ศึกษาทั้งด้านดนตรีและโขนละคร แต่เนื่องจากสุขภาพไม่ค่อยอำนวย จึงเรียนจบเพียงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ตามหลักสูตรเดิม ซึ่งในการศึกษา ณ โรงเรียนนาฏดุริยางค์ นอกจากจะได้เรียนเพลงต่าง ๆ เป็นจำนวนมากแล้ว ยังได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับกลวิธีในการบรรเลงดนตรีอย่างลุ่มลึก จึงถือได้ว่าครูประสิทธิ์ เป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับเพลงการต่าง ๆ อเนกประการ และแตกฉานในด้านระเบียบวิธีบรรเลงดนตรีไทย โดยเฉพาะด้านการบรรเลงระนาดเอกครูประสิทธิ์ ได้รับการฝึกฝนอบรมจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) อย่างแตกฉาน ตั้งแต่การจับไม้ระนาด ซึ่งแยกออกเป็นแบบต่าง ๆ กัน ตามเนื้อหาที่จะบรรเลง เช่น (๑) การจับไม้ระนาดแบบ “ปากนกแก้ว” ในการบรรเลงเพลงประเภทที่ต้องการความศักดิ์สิทธิ์ หรือความงามสง่าภาคภูมิ เช่น เพลงเรื่องทำขวัญหรือเพลงหน้าพาทย์สำคัญ ๆ (๒) การจับไม้ระนาดแบบ “ปากไก่” ในการบรรเลงเพลงประเภทที่ต้องการการกล่อมอารมณ์ให้เพลิดเพลิน เช่น เพลงเขมรโทรโยค สร้อยเพลง ทองย่อน ฯลฯ (๓) การจับไม้ระนาดแบบ “ปากกา” ในการบรรเลงเพลงประเภทที่ต้องการความคล่องตัว ซึ่งได้แก่เพลงเดี่ยวต่าง ๆ ตลอดจนเพลงที่ดำเนินลีลาด้วยกรรมวิธีลูกล่อลูกขัด เช่น เพลงทยอยนอก ทยอยเขมร เป็นต้น

นอกจากนี้ครูประสิทธิ์ ยังได้ศึกษาอบรมเกี่ยวกับระเบียบวิธีประพันธ์เพลง ตลอดจนการบรรเลงดนตรีเพื่อให้เข้าถึงอารมณ์ของผู้ฟังอย่างละเอียดลึกซึ้ง ทั้งในเรื่องลักษณะวรรคตอน และสำนวนกลอนในเพลงแต่ละเพลง ตั้งแต่ระบบกล้านเนื้อเพื่อบังคับเสียงดนตรีที่สร้างสรรค์ให้ประสมกลมกลืนได้ถูกต้องตามอารมณ์เพลง ครูประสิทธิ์ อยู่ที่บ้านบาตรมาจนถึงวาระสุดท้ายของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

ชีวิตการทำงานราชการ

เริ่มเข้ารับราชการ ในตำแหน่งศิลปินจัตวา แผนกดุริยางค์ไทย กองการสังคีต กรมศิลปากร เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ และได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นเป็นลำดับ ดังนี้

- ศิลปินตรี แผนกโรงเรียนนาฏศิลป์ กองการสังคีต เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๑
- ศิลปินโท แผนกโรงเรียนนาฏศิลป์ กองศิลปศึกษา เมื่อวันที่ ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๗
- ศิลปินเอก แผนกโรงเรียนนาฏศิลป์ กองศิลปศึกษา เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๑
- ดุริยางคศิลปิน ๖ วิทยาลัยนาฏศิลป์ กองศิลปศึกษา เมื่อวันที่ ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๖
- อาจารย์ ๒ ระดับ ๖ วิทยาลัยนาฏศิลป์ กองศิลปศึกษา เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๐
- อาจารย์ ๓ ระดับ ๗ วิทยาลัยนาฏศิลป์ กองศิลปศึกษา เมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๓
- เกษียณอายุราชการ เมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๔

เป็นครูวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร

ครูประสิทธิ์ ถาวร เข้ารับราชการเป็นครูสอนดนตรีไทยในโรงเรียนนาฏศิลป์ (ปัจจุบันคือวิทยาลัยนาฏศิลป์) เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๓

ครูประสิทธิ์ ถาวร เป็นครูสอนดนตรีไทย และเป็นผู้อำนวยการเพลงวงดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ มาตั้งแต่เริ่มรับราชการ เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งองค์ความรู้แห่งความเป็นครู ดำเนินการสอนด้วยคุณธรรมเชิงวิชาการ (Scientific Value) จนศิษย์เกิดความเข้าใจแจ่มแจ้ง สามารถบรรเลงได้ไพเราะงดงาม ถูกต้องตามหลักวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากความแตกฉานในวิชาการดนตรีอย่างลึกซึ้ง ความสำเร็จในด้านการเป็นครูสอนดนตรีจึงมีอเนกประการ

- พัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนนาฏศิลป์ โดยครูประสิทธิ์ ถาวร ได้ยกร่างหลักสูตรใหม่ให้นักเรียน แต่ละชั้นปี เรียนทั้งเพลงเกร็ด เพลงตับ และเพลงเถา พร้อมทั้งสอดแทรกเพลงหน้าพาทย์สำคัญ ๆ ในเพลงเรื่องโหมโรง ตลอดจนเพลงในพิธีกรรมต่าง ๆ ไว้ด้วย ทำให้นักเรียนมีความรู้ในแบบมุกกว้าง และสามารถแสดงผลงานได้ในเวลาอันรวดเร็ว (จากเดิมที่วางแบบให้นักเรียนเรียนดนตรีในมุมแคบ เช่น ปีแรกให้เรียนเพลงโหมโรงเย็นตั้งแต่ต้นจนจบเพลงโหมโรงเย็น ยังผลให้นักเรียนขาดความกระตือรือร้น และไม่สามารถออกบรรเลงเพลงอื่น ๆ เพื่อแสดงผลงานให้ปรากฏได้)

- วางหลักสูตรใหม่ด้านการดนตรีของวิทยาลัยนาฏศิลป์ ทั้งในระดับชั้นต้น ชั้นกลาง ชั้นสูง และระดับปริญญา

นอกจากนั้นครูประสิทธิ์ ถาวร ยังเคยสอนที่โรงเรียนรุ่งอรุณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้น

เกียรติยศ

- ครูประสิทธิ์ ถาวร ได้รับยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) ประจำปี ๒๕๓๑
- ได้รับพระราชทานปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ดุริยางค์ไทย) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๕
- ได้รับพระราชทานปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาดนตรีไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๕
- ได้รับมอบตำราไหว้ครูจากคุณหญิงชื่น ศิลปบรรเลง ศิลปินแห่งชาติ บุตรีคนโตของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ในฐานะที่ครูประสิทธิ์ ได้รับยกย่องเป็นศิลปินเอก และครูชั้นผู้ใหญ่
- ได้รับมอบตำราไหว้ครูจากกรมดนตรี ตราโมท ผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทยของกรมศิลปากร เพื่อเป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ครูประสิทธิ์ จึงได้เป็นผู้สืบทอดมรดกอันสำคัญนี้ตลอดมา
- ภาควิชาการราชบัณฑิตยสถาน ประเภทวิจิตรศิลป์ สำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถาน และเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการการสารานุกรมไทย แห่งสำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถาน

ความเชี่ยวชาญด้านดนตรีไทย

- ครูประสิทธิ์ ถาวร มีความรู้ด้านดนตรีและเพลงต่าง ๆ เป็นอย่างมาก คือ
- มีความรู้เรื่องเพลงเกร็ด เพลงเถา และเพลงเรื่องต่าง ๆ เป็นจำนวนมากสามารถเป็นแหล่งสืบค้นและรวบรวมศิลปะสมบัติแขนงนี้ได้อย่างละเอียดยิ่ง
 - มีความรู้เพลงหน้าพาทย์อย่างลุ่มลึก จนเป็นที่ทราบในวงการดนตรีว่าเป็นผู้ที่บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ได้อย่างสง่างาม ภาคภูมิ
 - สามารถเดี่ยวเครื่องดนตรี โดยเฉพาะประเภทเครื่องตี เช่น ฆ้องวงใหญ่ ฆ้องวงเล็ก ฯลฯ ทั้งเพลงระดับสามัญ เช่น เพลงต่อयरูป และเพลงสารถี ฯลฯ ตลอดจนเพลงระดับสูง เช่น เพลงทยอยเดี่ยว และเพลงกราวโน เป็นต้น ได้อย่างคล่องแคล่ว ด้วยทางที่งามวิจิตรแปลกเปลี่ยนกันไปชนิดไม่เคยจนเพลง
 - ได้รับการถ่ายทอดวิธีการเดี่ยวระนาดเอก ๒ ราง จากท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นการเฉพาะ เพลงสำคัญในกระบวนการนี้คือ เพลงอาหนู ทำนองสามชั้น ทั้งระยะหลังยังคิดพัฒนาปรับปรุงทางเดี่ยวระนาดหมู่ ครั้งละ ๘ ราง ถ่ายทอดให้ศิษย์นำออกบรรเลงอวดฝีมืออีกด้วย
 - เป็นผู้ทรงภูมิรู้ในเรื่องเครื่องดนตรีต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง ถึงแม้มิได้ลงมือบรรเลงเอง ก็สามารถแจกแจงท่วงทำนองให้แก่ผู้บรรเลงได้ครบถ้วนทุกเครื่องมือ ยังผลให้สามารถฝึกซ้อม และปรับเพลงต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ จึงถือได้ว่า ครูประสิทธิ์ ถาวร เป็นผู้อำนวยเพลงที่ทรงวิทยาคุณยิ่ง

ผลงานสำคัญแห่งความเป็นครูและศิลปินแห่งชาติ

- เป็นครูสอนดนตรีไทย ของวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ด้วยวิธีการอันก่อปรด้วยประสิทธิภาพ วิชาครูและหลักจิตวิทยา อันยังผลให้ผู้เรียนได้รับความรู้อย่างละเอียดลึกซึ้ง มานานกว่า ๔๐ ปี
- เป็นผู้ประพันธ์และเรียบเรียงให้แก่วงดนตรีไทย วิทยาลัยนาฏศิลป์ ทุกครั้งที่มีการแสดงผลงาน
- เป็นผู้บรรเลงระนาดเอก ในชุด เพลงโหมโรงเย็น และเป็นผู้เดี่ยวระนาดเอก เพลงต่อยุบสามชั้น บันทึกแผ่นเสียงของกรมศิลปากร (สมัยนายธนิต อยู่โพธิ์ เป็นอธิบดีกรมศิลปากร)
- เป็นผู้เดี่ยวระนาดเอก ๒ ราง เพลงอาหนู สามชั้น ในงานมหกรรมดนตรีนานาชาติ คราวเปิดศาลาดนตรี ณ กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ได้รับความชื่นชมเป็นอย่างยิ่ง จนต้องบรรเลงซ้ำเป็นครั้งที่ ๒
- เป็นผู้ควบคุมวงดนตรีไทย ในโอกาสที่เดินทางไปเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมในต่างประเทศ เช่น ประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย พม่า เยอรมัน จีน ญี่ปุ่น เป็นต้น
- เป็นครูสอนที่โรงเรียนบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี โรงเรียนรุ่งอรุณ
- เป็นครูสอนในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- เป็นครูสอนในหลักสูตรวัฒนธรรมศึกษา แขนงวัฒนธรรมการดนตรี (หลักสูตรปริญญาโทแห่งแรก ของประเทศไทย) สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท (ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นสถาบันวิจัยภาษา และวัฒนธรรมเอเชีย) มหาวิทยาลัยมหิดล
- เป็นผู้ประพันธ์และเรียบเรียงให้แก่วงดนตรีไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ (เดิมสังกัดกรมศิลปากร) ในการแสดงผลงาน
- เป็นผู้บันทึกเสียง และประพันธ์ดนตรีไทยในรูปแบบการบรรเลงและขับร้อง วงปี่พาทย์เสภา วงเครื่องสาย วงมโหรี วงเครื่องสายผสม วงปี่พาทย์ไม้แข็ง เพลงเดี่ยวเครื่องมโหรีต่าง ๆ จำนวน ๑๓๔ รายการ จำนวนกว่า ๒,๐๐๐ เพลง บันทึกเป็นต้นฉบับในแถบบันทึกเสียงชนิดม้วน (Reel Tape) และสำเนาเพลงใน แถบบันทึกเสียงชนิดตลับ (Cassette Tape)

งานสร้างสรรค์

- ประพันธ์ทางเปลี่ยนเพลงต่าง ๆ รวมทั้งปรุงทางดนตรีทำนองสามชั้นและชั้นเดียว เพื่อให้เพลงบาง เพลงมีลักษณะครบเป็นเพลงเถา เช่น เพลงแขกลพบุรี (ทางวังแดง) และเพลงทยอยเขมร เป็นต้น
- ด้านประพันธ์เพลงต่าง ๆ ได้แก่
- ประพันธ์เพลง “พม่านิมิต” ซึ่งเป็นเพลงสำเนียงพม่า
 - ประพันธ์เพลง “ตะลุงราษฎร์” ซึ่งเป็นเพลงสำเนียงไทยภาคใต้
 - ประพันธ์เพลง ชุด “สำราญดนตรีกลอง”
 - ประพันธ์เพลง “ระบำรัตนกาญจนา”
 - ประพันธ์เพลง “ทรงพระเจริญ”
 - ประพันธ์เพลง “ถวิลหา” เถา

- ประพันธ์เพลง “สงกรานต์วันดีปีใหม่” เนื่องในวันสงกรานต์ ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติและธนาคารกสิกรไทย

ด้านการจัดประสมวงวงมหาดุริยางค์ ได้แก่

ครั้งแรก เฉลิมพระเกียรติพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ์ สยามมกุฎราชกุมาร ในพระราชพิธีสถาปนา เป็นประวัติศาสตร์ในการบรรเลงมหาดุริยางค์ไทย โดยใช้ผู้บรรเลงและขับร้อง จำนวน ๔๐๐ คน เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ณ โรงละครแห่งชาติ

ครั้งที่ ๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๙ งานมหกรรมดนตรีและนาฏศิลป์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ครั้งที่ ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ งานอุทยานสโมสร ซึ่งรัฐบาลจัดถวายเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในมหามงคลสมัยที่ได้ทรงดำรงพระราชอิสริยยศ

ครั้งที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๔ งานมหกรรมดนตรีศรีศตวรรษ ในโอกาสครบร้อยปีเกิดหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ใช้ผู้บรรเลงและขับร้องมากกว่าจำนวน ๔๐๐ คน

ครั้งที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๒๕ งานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี

ครั้งที่ ๖ เฉลิมพระเกียรติเนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พ.ศ. ๒๕๓๐ ณ เวทีที่อสังนามหลวง

นอกจากจะเป็นผู้ประพันธ์เพลง ควบคุมการฝึกซ้อมและเป็นผู้อำนวยเพลงเองแล้ว ยังปรุ่ทางดนตรีเพื่อให้เหมาะสมกับการนำมาบรรเลงด้วยวงมหาดุริยางค์ไทย รวมทั้งแทรกสร สมจริง เพื่อให้เข้าถึงอารมณ์ของผู้ฟังไว้ในเพลงบางเพลงอีกด้วย เช่น ปรุ่ทางบรรเลงหมู่ ท้ายเดี่ยวระนาดเอก ๒ ราง เพลงอาหนู แสดงลีลาความรื่นเริงของวัยครุ่ ปรุ่ทางดนตรีเพลงซุมแสงทอง ทำนองสามชั้น ให้แสดงบรรยากาศยามรุ่งอรุ่ โดยแทรกเสียงระฆัง เสียงไก่ กา ไว้ได้อย่างงดงามสมจริง บรรเลงในงาน ๑๒๐ ปี หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ๒-๕ สิงหาคม ๒๕๔๔

แม้เมื่อครุ่ประสิทธิ์ ถาวร จะเกษียณอายุราชการเป็นข้าราชการบำนาญแล้ว ก็ยังได้อุทิศตนให้แก่วงการดนตรีไทย รวมทั้งช่วยราชการอยู่ตลอดเวลา เช่น ในวาระเฉลิมฉลองสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ครบ ๒๐๐ ปี ก็เป็นผู้ประพันธ์เพลงและควบคุมการฝึกซ้อม วงมหาดุริยางค์ไทย เพื่อนำออกบรรเลงและขับร้องในวาระดังกล่าว ณ เวทีที่อสังนามหลวง

ครั้งสุดท้ายแห่งชีวิต ได้แนะนำและมอบหมายให้นายสมบูรณ์ บุญวงศ์ บันทึกโน้ตทำนองดนตรีสำหรับการบรรเลง และนายรัฐพงศ์ โสวัตร ทำหน้าที่ในการอำนวยเพลงวงมหาดุริยางค์ไทย ครุ่ประสิทธิ์ได้แต่งเพลงทรงพระเจริญ บรรเลงในทำายการบรรเลง เนื่องในเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๕ ธันวาคม ๒๕๔๔ ณ โรงละครแห่งชาติ การบรรเลงครั้งนี้ ครุ่ประสิทธิ์ ถาวร ไม่สามารถมาร่วมงานได้ ได้แต่ส่งกำลังใจให้แก่บรรดาศิษย์ และให้คำแนะนำแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่ และชื่นชมยินดี

ผลงาน

เดี่ยวระนาดเอกเพลงอาหนู

เพลงอาหนูทำนองสามชั้น เป็นเพลงไทยสำเนียงจีน ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นผลงานของพระประดิษฐไพเราะ (ศรบุษย์) ส่วนทำนองสามชั้น เข้าใจว่าครูบุญ บำปยุะวาทย์ เป็นผู้ประดิษฐ์ขึ้นเป็นท่านแรก

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากทำนองเพลงอาหนู เปิดทางให้สามารถประดิษฐ์ลีลาพลิกแพลงให้งามวิจิตรได้นี้เอง ในปี พ.ศ. ๒๔๘๙ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นำทำนองเพลงดังกล่าว มาประดิษฐ์เป็นทางเดี่ยวสำหรับระนาดเอกสองราง ตามความคิดของคุณหญิงชื่น ศิลปบรรเลง บุตรีคนโต ซึ่งเห็นว่า การเดี่ยวระนาดเอกโดยทั่วไป ผู้ฟังอาจเข้าถึงสุนทรียศาสตร์ของเพลงทางเดี่ยวได้ยาก หากเพิ่มเป็นการเดี่ยวระนาดทีละสองราง ลีลาท่าทางในการบรรเลงที่พลิ้วไหว และพิสดารจะช่วยให้ผู้ฟังหันมาสนใจ ยังผลให้สามารถเข้าถึงความวิจิตรของทางเดี่ยวระนาดได้

หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้ต่อทางเดี่ยวดังกล่าวให้กับนายประสิทธิ์ ถาวร ศิลปินแห่งชาติ ศิษย์เอกเป็นคนแรก ซึ่งนำออกแสดงคราใด ก็ได้รับความนิยมทุกครั้งไป เช่นเมื่อครั้งที่นายประสิทธิ์ ถาวร ศิลปินแห่งชาติ เดี่ยวระนาดเอกสองรางเพลงอาหนู คราวเปิดศาลาดนตรีนานาชาติ ที่นครโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ก็ได้รับเสียงปรบมือยาวนานกว่า ๗ นาที ยังผลให้ต้องบรรเลงซ้ำอีกครั้งหนึ่ง

สำหรับการบรรเลงมหาดุริยางค์ไทย เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอวดยุคเดชมหาราช เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๔ ณ โรงละครแห่งชาติ นายประสิทธิ์ ถาวรศิลปินแห่งชาติ ได้นำเพลงสรรทอของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) มาบรรเลงในตอนต้นและลงท้ายเพลง เพื่อเป็นการแสดงความคารวะต่อหลวงประดิษฐไพเราะ ครูผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชา และกำหนดให้มีผู้เดี่ยวระนาดเอกอยู่ จำนวน ๙ คน แยกเป็นคนละ ๒ ราง รวม ๑๘ ราง บรรเลงด้วยทางเดี่ยวเพลงอาหนู ซึ่งหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เคยคิดทางให้นายเผือกและนายเจียน (นักระนาด) เดี่ยวระนาดเอกพร้อมกันคนละราง ที่โรงละครศรีอยุธยา ของ พระยาอนิรุทธเทวา เพื่อเพิ่มความวิจิตรให้แก่เพลงอาหนู ซึ่งฟังแล้วเหมือนความสนุกสนานของผู้ที่อยู่ในวัยครุ่นอีกด้วย

เพลงถวิลหา เกา

เพลงถวิลหา เกา เดิมคือเพลงนกจาก เป็นเพลงเก่าอัตรา ๒ ชั้น หน้าทับปรบไก่ มีท่อนเดียว เป็นเพลงที่อยู่ในประเภทสวยงามกลุ่มเดียวกับเพลงลีลากระทุ่ม

นางท้วม ประสิทธิกุล ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (คีตศิลป์) ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๒๗ ประพันธ์ท่วงร้องโดยขยายจากเพลงนกจาก ๒ ชั้น และตัดทอนลงเป็นชั้นเดียว เมื่อ พ.ศ.๒๔๙๕ ส่วนทางบรรเลงนายประสิทธิ์ ถาวร ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๑ เป็นผู้แต่ง ที่มาของชื่อเพลง นายประสิทธิ์ ถาวร ศิลปินแห่งชาติ อธิบายว่า ได้ขอให้อาจารย์เฉลิม ม่วงแพศรี ช่วยคิดชื่อจากเพลง "นกจาก เกา" ซึ่งจะขับร้องบรรเลงในงาน "๑๐๐ ปี คีตาจารย์ ครูท้วม ประสิทธิกุล" อาจารย์เฉลิมคิดชื่อไว้ให้เลือกหลายสิบชื่อ ได้คำคำหนึ่ง ตรงกับทั้งใจคิดและท่วงทำนองลีลาของเพลงคือคำว่า "ถวิล" นายประสิทธิ์ ถาวร จึงเสริมเติมคำให้สมบูรณ์ตามความรู้สึกที่มีต่อคุณครูท้วม

ความรู้สึกนั้น เป็นความรู้สึกที่ยิ่งกว่าความรักถึง จึงไม่มีคำใดเหมาะสมไปกว่าคำว่า "ถวิลหา" ดังนั้นชื่อ "เพลงถวิลหา" จึงบังเกิดขึ้นอย่างงดงามพร้อมด้วยความอ่อนหวานไพเราะชวนให้ถวิลหาไม่รู้ลืมดังชื่อเพลง

เพลงพมานิมิต

เพลงพมานิมิตประพันธ์โดย นายประสิทธิ์ ถาวร เดิมทีเดี่ยวแต่งเป็นเพลงระบำชุดพม่า-มอญ ซึ่งเป็นเพลงในอัตราชั้นเดียว ออกแสดงครั้งแรกในการแสดงละครพื้นทาง เรื่องราชาธิราช ตอนกระทำสัตย์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ ณ โรงละครศิลปากร

ต่อมาได้นำเพลงชุดพม่า-มอญ มายืดขยายเป็นอัตรา ๒ ชั้น นำออกบรรเลงเป็นครั้งแรก ณ บริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เนื่องในงานมหกรรมดนตรีไทยครั้งที่ ๑ เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๔ และตั้งชื่อใหม่ว่า พมานิมิต

เพลงพมานิมิต เป็นเพลงที่ไพเราะน่าฟังมากเพลงหนึ่ง ลักษณะพิเศษของเพลงนี้อยู่ที่การนำลีลาสำเนียงเพลงมอญและพม่ามาบรรเลงต่อเนื่องกันไปได้กลมกลืนอย่างพิสดาร โดยคงรักษาซึ่งลักษณะเฉพาะของสำเนียงภาษาของแต่ละชาติไว้ได้อย่างครบถ้วน โดยเฉพาะสำเนียงพมานั้น นายประสิทธิ์ ถาวร ได้ประพันธ์ขึ้นจากสำเนียงของพม่าแท้ ๆ ที่ท่านได้ยินได้ฟังมา ส่วนสำเนียงมอญ ของเดิมเป็นของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

ต่อมาภายหลัง นักศึกษาภาควิชานาฏศิลป์และดุริยางค์ไทย วิทยาลัยนาฏศิลป์ สมทบ วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา ได้ประดิษฐ์ทำรำประกอบเพลงขึ้นด้วยแล้ว ก็ยิ่งทำให้รู้สึกถึงความสามารถในการผสมผสานความแตกต่างระหว่างลีลาและท่วงท่าของชาติทั้งสองได้ชัดเจนมากขึ้น

เพลงตะลุงราษฎร์

เพลงตะลุงราษฎร์เป็นเพลงสำเนียงใต้ นายประสิทธิ์ ถาวร แต่งให้นักศึกษาภาควิชานาฏศิลป์ของวิทยาลัยนาฏศิลป์ สมทบ วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา เมื่อครั้งจัดกิจกรรมการแสดงของนักศึกษา ณ โรงละครแห่งชาติ (ปีกขวา) เมื่อ พ.ศ.๒๕๒๑ ให้ชื่อว่า "ระบำร้อนแระ" ซึ่งต่อมา กรมศิลปากรได้นำระบำชุดนี้ ออกแสดงในงานต้อนรับแขกเมืองคนสำคัญหลายต่อหลายครั้ง

เพลงตะลุงราษฎร์นี้ มีท่วงทำนองที่เร้าใจ แผงความสนุกสนาน แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ และความสวยงามของธรรมชาติ จังหวะหน้าทับ รุกเร้า ราวจะเชิญชวนให้ออกมาซัดทำรำ ตามท่วงท่าของศิลปะภาคใต้ เมื่อประสมประสานเข้ากับเสียงเครื่องดนตรีที่ดำเนินทำนอง จึงบังเกิดเสียงที่ทั้งเร้าเร้า สนุกสนาน และอ่อนหวาน อันเป็นลักษณะเฉพาะตัวของคนไทยอยู่ในที่

เพลงชุดสำราญดนตรีกลอง

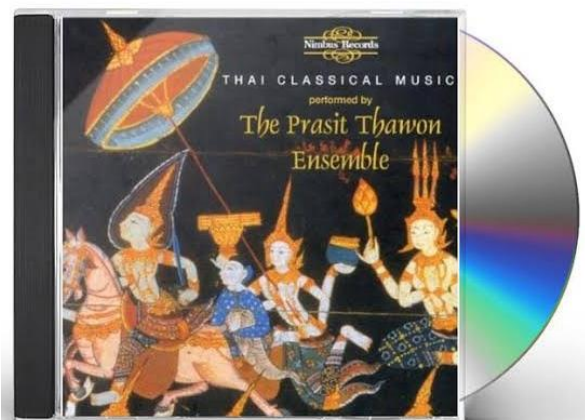
ครูประสิทธิ์ ถาวร ได้รับพระราชทานปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาดนตรีไทย จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ภาควิชาดุริยางคศาสตร์ (สาขาดุริยางคศาสตร์ศึกษาในปัจจุบัน) ได้รับเชิญจากมหาวิทยาลัยลอนดอน ให้จัดวงดนตรีไทยไปแสดงในงาน Fifth International Conference of Thai Studies จัดโดยสถาบัน SOAS แห่งมหาวิทยาลัยลอนดอน สถาบัน SOAS ขอให้นักดนตรีที่จะไปแสดงต้องเป็นนักดนตรีอาชีพ ภาควิชาดุริยางคศาสตร์ได้รับความอนุเคราะห์จากครูประสิทธิ์ ถาวร ในการจัดรายการดนตรีและควบคุมการฝึกซ้อมให้กับคณะนักดนตรีที่ไปแสดงประกอบด้วยอาจารย์จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และจากกรมศิลปากร ภาควิชาได้ขออนุญาตให้ชื่อว่า "ประสิทธิ์ ถาวร" (Prasit Thawon Ensemble) ซึ่งครูประสิทธิ์ ถาวร ยินดีให้ใช้ชื่อตามขอได้ เพลงสำคัญในการแสดงครั้งนั้นเป็นเพลงชุดที่ท่านได้เรียบเรียงขึ้นมาใหม่ ประกอบด้วยงานที่ท่านได้ประพันธ์ขึ้นมาใหม่ร่วมกับงานของท่านที่มีอยู่เดิม และเรียกรวมงานของครูชุดนี้ว่า "สำราญดนตรีกลอง" ผลงานเพลงชุดนี้ ครูประสิทธิ์ ถาวร ยังมีความประสงค์ให้เป็นที่ระลึกในโอกาสที่ท่านได้รับปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒอีกด้วย

เพลงชุดสำราญดนตรีกลอง-ผลงานครูประสิทธิ์ ถาวร

Sumran Dontri Klong - The Prasit Thawon Ensemble | Shazam

บันทึกเสียงกับบริษัทแผ่นเสียง Nimbus Records ชุดสำราญดนตรีกลองที่ London ปี พ.ศ.2536
เจ้าของลิขสิทธิ์ Naxos Digital Services US, Inc ในนามของ: Nimbus

โบสถ์ที่ทางนิมบัสพาไปบันทึกเสียง เป็นโบสถ์เก่าสร้างขึ้นมาราวปี คศ 1300 ชื่อว่า Saint Giles ตั้งอยู่ที่Barbican ทางทิศตะวันออกเฉียงของกลางเมืองลอนดอน

รายชื่อนักดนตรี

ปี่ใน : รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ เกตุแก่นจันทร์

ระนาดเอก : ดร.นัฐพงศ์ โสวัตร

ระนาดทุ้ม : ดร.บุญช่วย โสวัตร

ฆ้องวงใหญ่ : ครูนิกร จันทศร

ฉิ่ง : รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา อินทรสุนานนท์

กลองแขก / ตะโพน : ครูมนัส ขาวปลี้ม / ดร.สมาน น้อยนิตย์

ฉาบเล็ก / โหม่ง : ดร.ดุษฎี สว่างวิบูลย์พงศ์

ขอขอบคุณข้อมูลจาก

รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ เกตุแก่นจันทร์ / ดร.สมาน น้อยนิตย์

ครูประสิทธิ์ท่ามขมว่า ระบบการบันทึกเสียงดีมาก ๆ และเหมือนฟังวงเล่นจริง ๆ

เพลงสงกรานต์วันดีปีใหม่

เพลงสงกรานต์วันดีปีใหม่นี้ คณะกรรมการประกวดเพลงวันสงกรานต์ปี พ.ศ.๒๕๓๓ จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สมาคมนักแต่งเพลงแห่งประเทศไทย สมาคมดนตรีแห่งประเทศไทย และธนาคารกสิกรไทย

นายประสิทธิ์ ถาวร ศิลปินแห่งชาติ แต่งทำนองและเรียบเรียงเสียงประสาน

นายเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ศิลปินแห่งชาติ แต่งคำร้อง

นายสุดจิตต์ วงษ์เทศ, นายวานิช จรุงกิจอนันต์ แต่งคำร้องสร้อย

ขับร้องโดย: นางสาวทัศนีย์ ขุนทอง, นางสาวศิริวรรณ รัตนทัศนีย์,
นายรัตนชัย พ่วงสำเภา, นายชำนาญ เตือนนวล

บทเพลงสงกรานต์วันดีปีใหม่

(สร้อย) น้ำเย็นเรามาเล่นสงกรานต์ (ซ้า) แม่น้ำลำธาร รดไร่ รดนา
รดปู่ รดยาย รดย่า รดตา รดน้ำ ในวันสงกรานต์
ศรีเอ๋ยศรีสงกรานต์
เริ่งรื่นชื่นบานสงกรานต์ปีใหม่
ปีใหม่งันแบบไทย ๆ (ซ้า)
รดน้ำ ฉ่ำใจ อวยชัยให้พร
ศรีเอ๋ยศรีสงกรานต์
รำลึกคุณท่านมารดาบิดร
ผู้เฒ่าผู้แก่เกิดก่อน (ซ้า)
ช่วยสั่งช่วยสอนสืบทอดกันมา (สร้อย)
ศรีเอ๋ยศรีสงกรานต์
ทำบุญให้ทานสุขสันต์हरรรษา
ปลื้มเปรมปลื้มเปรมปรีดา (ซ้า)
มาพร้อมหน้ากันในวันสงกรานต์
สงกรานต์วันดีปีใหม่
อำนวยการอวยชัยให้สุขสำราญ
ร่มเย็น ร่มเย็น ชั่วกาล (ซ้า)
ร่มเมือง ร่มบ้าน ร่มแผ่นดินไทย (สร้อย)

เพลงระบำรัตนกาญจนา

กรมศิลปากรได้จัดงานนิทรรศการและการแสดงศิลปวัฒนธรรม ของสถานศึกษาในสังกัดกรมศิลปากร มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงานสถานศึกษา ผลงานค้นคว้าวิจัยด้านนาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ และด้านช่างศิลป์ ปีละ ๑ ครั้ง ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๘ ถึงปัจจุบัน รวมทั้งสิ้น ๑๘ ครั้ง

เนื่องในวาระมหามงคลสมัยพระราชพิธีกาญจนาภิเษก ฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๓๙ พสกนิกรชาวไทยทั้งปวงต่างสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่พระราชทานแก่พสกนิกร โดยเฉพาะทรงเป็นอัครศิลปินผู้ทรงเชี่ยวชาญด้านศิลปะทั้ง ๕ ประเภท ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพถ่าย หัตถศิลป์ และดนตรี ทรงทำนุบำรุงในงานศิลปดนตรี ทรงสนพระราชหฤทัยส่งเสริมดนตรีไทยให้มีสุนทรีย์รสเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไทย ให้ปรากฏไปในนานาประเทศ

ครูประสิทธิ์ ถาวร จึงได้แต่งเพลงระบำรัตนกาญจนาบรรเลงด้วยวงมโหรี สำหรับการแสดงระบำ ต่อท้ายการบรรเลงด้วยท่วงทำนองที่มีความอ่อนช้อย นุ่มนวล สง่างาม ของนางในราชสำนักที่แต่งกายแบบนางใน ร่ายรำสอดคล้องกับทำนองเพลงในช่วงแรกที่เป็นอัตรา ๒ ชั้น และในทำนองเพลงช่วงที่ ๒ เป็นอัตรา ๓ ชั้นเดียว ผู้แสดงอีกชุดหนึ่งแต่งกายนุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อแขนกระบอก ห่มผ้าแพรจีบ ทัดอุบะดอกไม้สวยงามร่วมร่ายรำตามทำนองเพลงที่แสดงถึงความจงรักภักดีและปราโมทย์หรรษาของปวงประชาชนชาวไทยโดยถ้วนหน้า ทำรำระบำรัตนกาญจนา ครูเฉลย ศุขะวณิช ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย) ปี ๒๕๓๐ เป็นผู้ประดิษฐ์ทำรำ

บทความของครูประสิทธิ์ ถาวร

ครูเสมียนพ่อ

ผมเป็นคนโชคดี ที่มีโอกาสเป็นลูกศิษย์ของท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

ผมจะเริ่มตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๔๗๗ คุณน้ำทองดี ศุภะมาลัย (ศิษย์คนร้องของท่านครูฯ) พร้อมด้วยคุณแม่ของคุณน้ำทองดี, พันโทวีรจิตร วิจิตรระกะ และ นายลมุด จำปาเฟื่อง (ครูสอนดนตรีเบื้องต้นของผม) ได้นำผมมาที่ "บ้านศิลปบรรเลง" ถนนบริพัตร ตำบลบ้านบาตร อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดกรุงเทพฯ เพื่อฝากตัวเป็นศิษย์ของท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ในขั้นแรกท่านไม่ยอมรับ ท่านว่า

"หมอดูทำนายไว้ว่า ห้ามรับคนนอกเข้าบ้าน... ถ้าขึ้นรับจะเกิดเรื่องใหญ่"

คุณแม่ของคุณน้ำทองดีเห็นว่าจะหมดหวังแน่ จึงกราบไหว้วิงวอนท่านอีกครั้งว่า

"ไหน ๆ เด็กคนนี้ก็ไม่มีบุญวาสนาได้เป็นศิษย์ของท่านแล้ว ขอได้โปรดได้ตรวจดูหน่วยก้านท่วงทีเด็กสักครั้งว่า ในอนาคตจะเป็นนักดนตรีที่ดีได้หรือไม่"

ท่านก็บอกว่า "อย่างนั้นก็ได้อ...เอา ไปยกระนาดมา"

เมื่อยกระนาดมาเรียบร้อยแล้ว ผมก็คลานไปที่รางระนาด แล้วกราบเรียนถามท่านว่า

"ท่านจะฟังเพลงเดี่ยวอะไร ?"

ท่านมองดูผม แล้วบอกว่า "เพลงสาธูการก็แล้วกัน"

ผมเริ่มตีเพลงสาธูการด้วยความตั้งใจ พอบรรเลงไปได้ครึ่งเพลงท่านเอื้อมมือมาที่ฝั้นระนาดแล้วพูดว่า

"เออะ ๆ ตกกลาง ครูรับเจ้าเป็นลูกศิษย์คนสุดท้าย" คำพูดนี้ดูจรรยาพิภพราตรดมาที่หัวใจของผม ทำให้เกิดความรู้สึกอึดอัดอย่างบอกไม่ถูก

การรับผมเป็นลูกศิษย์นี้ ท่านมีข้อแม้ว่า ระหว่างที่เรียนอยู่กับท่าน พ่อแม่จะรับกลับบ้านไม่ได้ จนกว่าจะอายุครบบวชเสียก่อนจึงจะอนุญาตให้กลับได้ จากนั้นท่านก็จัดการหาฤกษ์ยามอันดี เพื่อทำพิธีมอบตัวเป็นศิษย์ของท่านตามประเพณีที่มีมาแต่โบราณโดยให้จัดเครื่องบูชา ดังนี้

ศีรชะสุกร ๑ บายศรีปากชาม ๑ ขนมห่มแดง ๑ ขนมห่มขาว ๑ ผลไม้อื่น ๆ อีกตามควร ชั้นล่างหน้า ๑ ผ้าขาว ๑ ฝั้น และ เงิน ๖ บาท

เมื่อถึงวันกำหนดและข้าวของทุกอย่างพร้อมแล้วท่านก็กล่าวนำบูชาครู ผมก็กล่าวตาม เมื่อบูชาเรียบร้อยแล้วท่านให้ผมสัญญาต่อเทพศักดิ์สิทธิ์ว่า ผมจะซื่อสัตย์สุจริตเป็นศิษย์ที่ดีไม่คิดคดทรยศทั้งต่อหน้าและลับหลัง เสร็จสิ้นคำสัญญาท่านได้กล่าวรับข้าพเจ้าเป็นศิษย์ว่า

"ต่อไปนี่เจ้าเป็นศิษย์ครูโดยสมบูรณ์"

แล้วท่านก็ประพรมน้ำพระพุทธมนต์และเจิมหน้าให้ เป็นอันเสร็จพิธี

เพลงที่ท่านต่อให้ผมเป็นเพลงแรกคือ เพลงทะเลแย ๓ ชั้น ๗ เที้ยว เพลงทะเลแย ทางไล่ ๓ ชั้น ๗ เที้ยวนี้เป็นเพลงที่ปรมาจารย์ดนตรีไทยท่านรวบรวมลักษณะกลอนดนตรีรูปแบบต่าง ๆ หลากรูปแบบ ผูกร้อยต่อเนืองกันไว้อย่างลึกซึ้ง สนิทสนม นับเป็นแม่บทกลอนดนตรีได้เป็นอย่างดี สุดแต่บุคคลจะเลือกหยิบยกมาใช้ให้เหมาะในแต่โอกาส ก่อนที่ท่านจะลงมือต่อเพลงท่านได้มอบไม้ตีให้ผมก่อน โดยท่านนำกำนั้มาวางที่กลางมือของผมแล้วให้ผมถือนิ้วมือทุกนิ้วตั้งแต่ปลายนิ้วก้อยถึงนิ้วชี้ และนิ้วหัวแม่มือมาจับกำนั้ไว้แน่น ๆ โดยกดปลายนิ้วไว้กับกำนั้ เมื่อเห็นว่าผมจับกำนั้ไม่ได้ลูกต้องแล้ว ท่านก็ให้ผมค่อย ๆ คว้ามือโดยไม่มีภารกิจกล้ำเนื้อใด ๆ ทั้งสิ้น แล้วท่านก็รวบมือทั้งสองของผมมารวมกัน แล้วพึมพำ "คาถา" ประสิทธิ์ประสาทให้ จากนั้นท่านให้ผมเกร็งกล้ามเนื้อท่อนแขนตั้งแต่ศอกถึงข้อมือ นิ้วทุกนิ้วจับไม้ให้แน่น ยกไม้พร้อมกันให้สูงจากฝั้นระนาดประมาณครึ่งไม้ฟุต แล้วตีลงไปตีฝั้นระนาดพร้อมกัน กำหนดให้ทั้งสองมือมีระยะห่างกันเป็นคู่แปดเสียงที่ได้ยินจะต้องเป็นเสียงเดียว...แบบนี้ท่านเรียกว่า "ตีฉาก" การตีฉากนี้ใช้เฉพาะไล่มือเท่านั้น หากใช้ใน การบรรเลงทั่วไปไม่คุณประโยชน์ของการตีฉากนี้ มากมายสุดประมาณนอกจากเป็นจุดเริ่มต้นของการตีระนาด

ที่ดีแล้วยังสามารถแก้มือระนาดที่เสียมาแล้วหลายปีให้คืนสภาพเป็นนักระนาดที่มีฝีมือได้โดยไม่ยาก หากมีความพยายาม

เป็นอันว่าผมเป็นลูกศิษย์ท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เต็มตัว

ในปีแรก ผมพักอยู่ที่บ้านของ พันโทวีรจิตร วิจิตรระกะ (เพราะท่านยังไม่ให้ผมเข้าไปอยู่ในบ้าน) ปีต่อมาจึงได้มีโอกาสเข้ามาอยู่กินในบ้านของท่านครูฯ การที่อยู่บ้านท่านเป็นผลให้การเรียนการสอนก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว จนเป็นข่าวลือไปในวงการดนตรีไทยอย่างกว้างขวาง ถึงกับมีผู้มาทาบถามขอตัวผมออกไป ประชันวงที่วัดบางแพรก จังหวัดนนทบุรี เป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙ ในครั้งนั้น ท่านครูได้มอบหมายให้ จางวางผาด (ศิษย์ของท่าน) เป็นหัวหน้าควบคุมไป เมื่อไปถึงวัดปรากฏว่ามีวงปี่พาทย์ถึง ๕ วง ด้วยกัน คือ วงประจำวัด วงเมืองปทุม วงพ่อปวน ปากเกร็ด วงพาทย์โกศล คุณเทวาประสิทธิ์ เป็นหัวหน้าวง และ วงเด็กบ้านบาตร อันมีจางวางผาดควบคุมวง แต่การประชันครั้งนั้น ทำความผิดหวังให้กับผู้ที่ชมเป็นอย่างมาก...มีเสียงกล่าวว่าคณะกรรมการไม่เที่ยงธรรม สำหรับตัวผมเอง หลังจากงานวัดบางแพรกเป็นต้นมา ผมก็ได้รับหน้าที่เป็นคนระนาดเอก ประชันวงประจำบ้านท่านครูฯ ในงานวันไหว้ครูเสมอมาทุกปี

ตลอดเวลา นับตั้งแต่ ท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะรับผมเป็นศิษย์ของท่าน ท่านเป็นครูผู้ให้ และให้เสมอมา...ท่านเป็นผู้ให้ผมทุกอย่าง นอกจากจะให้วิชาความรู้ซึ่งผมได้ใช้เป็นอาชีพเลี้ยงตัวและครอบครัวอย่างมีความสุขมาจนทุกวันนี้แล้ว ท่านยังให้ทั้งความรัก ความเมตตา การเอาใจใส่ ดูแลทุกข์สุข รวมทั้งยกย่องให้เกียรติผมเป็นอย่างดี การปฏิบัติต่าง ๆ ของท่านที่มีต่อผมทุกอย่างยังแจ่มชัดอยู่ในความทรงจำของผม เหมือนกับว่าเรื่องราวเหล่านั้นเพิ่งจะผ่านพ้นไปไม่นาน

ในเรื่องของการถ่ายทอดวิชาความรู้ ท่านเป็นผู้ให้ที่มีความสามารถ และมีจิตวิद्याสูง จากความที่เป็นผู้ใกล้ชิดท่าน และจากประสบการณ์ของตนเองที่ได้รับจากการสอนของท่านในหลาย ๆ รูปแบบ ดังจะยกตัวอย่างจากการที่ท่านต่อเพลงเดี่ยวให้ผม เพลงเดี่ยวเพลงแรกที่ผมต่อกับท่าน คือเพลงแขกมอญ หลังจากที่ผมยกระดับมาตั้งต่อหน้าท่านเรียบร้อยแล้ว ท่านได้อธิบายให้ฟังก่อนว่า

"นี่ เจ้าแก่ ทางที่ครูต่อให้เจ้านี้เป็นทางสำหรับไล่มือ เมื่อมือคล่องดีแล้ว ครูจะเปลี่ยนมือให้ใหม่"

ผมรับคำแล้วก้มลงกราบท่าน แล้วท่านก็เริ่มต่อให้ ต่อไปได้เพียงครึ่งท่อน จิตใจของผมบอกตัวเองได้ทันทีทันใดนั้นเลยว่า..ทางนี้ไม่ชอบ..ไม่อยากได้ มีหน้าซำยังคิดเลยเถิดไปว่า ทางแบบนี้จะไปสู้ใครได้ ตอนนั้นผมคิดด้วยความน้อยอกน้อยใจว่า ที่ต่อให้ผมทำไมท่านจึงให้ทางอย่างนี้ แต่อย่างไรก็ตาม ด้วยความรักและความกลัวว่าท่านครูจะโกรธ ทำให้ผมกล้ากลืนฝืนต่อให้จบเพลง เวลาผ่านไปหลายสัปดาห์ วันหนึ่งท่านได้ถามผมขึ้นว่า

"เพลงแขกมอญเจ้าแม่นหรือยัง ถ้าเจ้าแม่นแล้วเจ้าจะปล่อยให้ลิ้มไม่ได้นะ ถ้าเจ้าปล่อยให้ลิ้ม ครูจะสาปแข่งเจ้า 'ไม่ให้เจ้าทำมาค้าขึ้น จะมีแต่ความเลว' สาปไม่สาปเปล่า ท่านยังแถมทำยอีกว่า

"แล้วครูยังจะตีหัวเจ้าให้แตก แล้วไล่ส่งไปเลย"

ผมถึงกับคร่ำครวญอยู่ในลำคอ...ตายแน่เราคราวนี้ ตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา ผมก็ฝืนใจตีเพลงแขกมอญของท่านให้ท่านได้ยินทุกวัน ทั้ง ๆ ที่ขัดกับความรู้สึกของตนเองอย่างรุนแรง ผมตีเพลงแขกมอญเพื่อให้ท่านได้ยินจนผมเองจำได้แม่นยำอย่างไม่รู้ตัว วันหนึ่งขณะที่ผมกำลังตีเพลงแขกมอญของท่านอยู่ ท่านก็มานั่งข้างหน้าผมแล้วก็ตีเพลงแขกมอญให้ผมฟังทีละประโยค แต่คราวนี้ในแต่ละประโยคที่ท่านตีแปลกไปจากเดิม ในประโยคหนึ่ง ๆ ท่านตีให้ผมฟังหลายเที่ยว แต่ละเที่ยวไม่ซ้ำกันเลย มือท่านก็ตี ปากท่านก็พูดอธิบายว่า

"ในประโยคหนึ่ง ๆ เจ้าตีอย่างนี้ได้...สุดแต่ภูมิประเทศ...ถ้าตีในรั้วในวัง เจ้าก็ต้องตีสุภาพเรียบร้อยอย่างนี้...ถ้าจะอวดนักร้องด้วยกันก็ต้องโหดโผนอย่างนี้ ทั้งนี้ทั้งนั้น เจ้าต้องเลือกใช้ให้ลูกกาะเทศะด้วย..."

เห็นใหม่ล่ะครับวิธีสอนอันแยบยลของท่าน ในตอนนั้นผมไม่ได้คิดลึกซึ้งกว้างขวางอะไรไปกว่าเพียงรู้สึกพอใจที่ท่านเปลี่ยนทำนองจิตซีดมาเป็นแบบต่าง ๆ มากมายซึ่งทำให้ผมเกิดมีอารมณ์ลองเปลี่ยนทำนองเพลงอื่นๆ บ้างโดยยึดคำสอนของท่านเป็นหลักปฏิบัติ ผมเพิ่งจะมาตระหนักในคุณประโยชน์ของการที่ลูกบังคับให้ตีใส่มือเพลงแขกมอญ เมื่อผมมีอายุ ๔๐ กว่าปี พื้นฐานที่มั่นคงแม่นยำนั้นเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ชั้นพื้นฐานของดนตรีคือการจดจำทำนองเนื้อแท้ (Melody) ของเพลงได้ จากนั้นก็สามารถที่จะแปลทำนองเพิ่มสีสันให้สวยงามเพียงใดก็สามารถกระทำได้ และแท้ที่จริงท่านได้สอนวิธีการแต่งเพลงให้ผม แล้วอย่างแยบยล เป็นวิธีการที่ผู้เรียนซึมซับได้อย่างไม่รู้สึกรู้ตัว

สำหรับศิษย์ผู้อื่นถ้าท่านเห็นว่า ศิษย์ผู้รับมีกำลังความคิดน้อย ท่านก็หาวิธีการที่จะช่วยให้ศิษย์เกิดกำลังใจไม่ท้อถอย ทั้งยังมีความสนุกสนานในการเรียนอีกด้วย เช่น ถ้าต่อเพลงด้อมค้าย ท่านจะต่อให้ไม่เกินจังหวะ ๒ ฉิ่ง ๒ ฉับ แล้วให้ศิษย์ตีซ้ำ ๆ สัก ๑๐ เที่ยว แล้วท่านก็ให้พัก ระยะเวลาพักท่านจะพูดคุยกับศิษย์อย่างแจ่มใสและเมตตาเป็นกันเอง ก่อให้ศิษย์เกิดความอบอุ่นใจ ท่านจะเล่าถึงลักษณะของทำนองเพลงรวมทั้งความหมายของเพลง ขณะอธิบายท่านก็จะทำท่าทางประกอบไปด้วย ศิษย์จะเกิดความเข้าใจในอารมณ์ของเพลง ความเข้าใจทำให้เกิดกำลังใจในการศึกษาต่อ และในที่สุดศิษย์ของท่านก็ได้เรียนรู้ทั้งภาคปฏิบัติและทฤษฎีควบกันไปด้วยไม่รู้ตัว

ท่านครูได้เมตตาถ่ายทอดวิธีการตีระนาดให้ผมมากมายหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเรื่อง แนว ที่ทำ ขึ้นลง สวมส่ง สอดแทรก ทอดถอน ขัดต่อ หลอกล่อ ล้วงลัก เหลื่อมล้ำ โฉบเฉี่ยว ที่ท่านเน้นเป็นพิเศษ คือ วิธีการใช้เสียงและกลอนให้เกิดอารมณ์ต่าง ๆ อันเป็นหัวใจสำคัญของ "ดนตรีตีที่เพราะ" เช่น กลอน (ทาง) สำนวนนี้ต้องใช้เสียงกลม

เสียงกลม หมายถึง ความเป็นผู้บริสุทธิ์ผุดผ่อง อารมณ์สุขุม รอบคอบ ไม่ลอกแลกหลุกหลิก มีความภาคภูมิใจสมเป็นผู้นำที่ดี

เสียงแก้ว หมายถึง ใสดูแสงแก้วแวววาวตระการตา สว่างไสวเมื่อได้ยินเสียงเสียงนี้ ใช้เฉพาะเจาะจงในการบรรเลงระนาดมโหรี ท่านว่านักระนาดใดตีเสียงแก้วไม่ได้ ไม่ใช่นักระนาดมโหรี

เสียงร่อนผิวน้ำ หมายถึง ความร่าเริง ระเบียบใจ ปราดเปรียว ตามประสาวัยรุ่น..

เสียงร่อนริตไม้ หมายถึง ชั้นเชิงเต็มไปด้วยเล่ห์เหลี่ยมเขี้ยวเล็บ ประดุจเสื่อลายพาดกลอน

เสียงร่อนใบไม้ไหว หมายถึง อารมณ์อันอ่อนไหวระคนไปด้วยความอ่อนหวาน อันชวนให้คลั่งไคล้ไหลหลง เหมือนหนุ่มสาวที่กำลังมีความรักปล่อยอารมณ์ไปกับแสงจันทร์วันเพ็ญ ฉะนั้น..

เสียงร่อนน้ำลิก หมายถึง ความเป็นผู้มีอำนาจ เป็นเจ้าแห่งจอมพลัง เป็นที่หวาดเกรงของคู่ต่อสู้ เสียงพิเศษที่ผมนำมากล่าวในที่นี้ นี้กระนาดต้องผ่านการฝึกหัด ตีฉาก เสียก่อนจึงสามารถประดิษฐ์เสียงเหล่านี้ได้ ลูกต้อง

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ ท่านครูทำบุญอายุครบ ๕ รอบ ครั้งนั้นที่บ้านบาตรจัดงานใหญ่เป็นพิเศษ มีปีพาทย์ ประชันวงถึง ๒ คิน คินแรก นักดนตรีรุ่นครูผู้ใหญ่ประชัน ๓ วง มี วงหลวงชาญ เชิงระนาด วงครูลาภ ญ บรรเลง วงครูพุ่ม โตสง่า ร่วมด้วยครูผู้ใหญ่อีกมากท่านร่วมการบรรเลงตลอดแจ้ง

ในคืนหลัง เป็นวงรุ่นศิษย์ สองรุ่น รุ่นใหญ่ ครูเผื่อนักระนาด - ระนาดเอก กับรุ่นเล็ก นายประสิทธิ์ถาวร - ระนาดเอก ก่อนจะถึงวันงาน ข่าวงการประชันระหว่างผมกับพี่เผื่อน แพร่ไปทั่วสารทิศ ต่างวิพากษ์วิจารณ์กันว่า "พ่อแก่" ไม่น่าจะตีประชันกับ "พ่อเผื่อน" เลย ฝีมือมันไกลกันนักเหมือนฟ้ากับดิน...และก็มีผู้หวังดีมาเตือนผมว่า

"นี่ พ่อแก่ พ่ออย่าตีกับ พ่อเผื่อน เลย ถ้าพ่อเผื่อนเขาขึ้นแล้ว ถึงตาพ่อแก่ พ่อแก่จะแย่ คนฟังจะหลับหมด"

ผมก็เชื่อในเหตุผลของผู้มาเตือนจึงเลิกไล่ระนาด ท่านครูสงสัยทำไมเสียงระนาดเงียบไป ท่านก็เรียกผมมาถาม ผมก็กราบเรียนเล่าไปตามจริง ท่านโกรธจัดถึงกับปรึกษาเสียงสนั่นหวั่นไหวลั่นบ้านไปหมด แล้วท่านก็เรียกธิดาของท่าน (คุณหญิงชื่น ศิลปบรรเลง) มาทำพนันว่า

"ระหว่าง เจ้าเผื่อน กับ เจ้าแก่...ลูกขึ้นจะถ้อยข้างไหน?"

คุณหญิงชื่นตอบท่านว่า "ลูกไม่รู้เรื่อง..แล้วแต่คุณพ่อ"

ต่อจากนั้นท่านก็บังคับให้ผมกินนอนอยู่กับระนาดตลอดเวลา ผมต้องไล่ระนาดจนกว่าจะง่วงเพลียก็หลับไปข้าง ๆ รางระนาด พอตื่นขึ้นมา ก็ไล่ระนาดต่อไปอีก ท่านให้ผมตีอย่างเต็มที่ทุกครั้งที่จนง่วงพับหลับไปกับระนาดพอตื่นก็ตีระนาดอย่างเต็มที่ ผมปฏิบัติตามคำสั่งของท่านอย่างเคร่งครัด ผลที่ได้รับคือ ไม่ว่าผมจะง่วงเพียงใด ผมก็สามารถตีระนาดได้ดีเหมือนทุกทีไป

เมื่อถึงวันงาน คินแรกผ่านไปได้ด้วยดี คินหลังเริ่มใกล้เข้ามา ผมใจคอไม่อยู่กับเนื้อกับตัวเลย กลัวโดนไม้ห้วนกแก้วเป็นที่สุด (ไม้ห้วนกแก้วนี้เป็นไม้เท้าประจำตัวของท่าน ผู้ที่เป็นลูกศิษย์ท่านครูรู้จักดีทุกคน) ใน

ที่สุดก็ถึงเวลาบรรเลง เพลงโหมโรง เพลงเถา ผ่านไปได้ด้วยดีแล้วก็ถึง เพลงเดี่ยว ครูเผือดเดี่ยว เพลงพญาโศกเถา ผ่านไปได้อย่างสวยงาม ส่วนผมเดี่ยว เพลงอาเฮียเถา จำได้ว่า พอเดี่ยวจบ หลวงชาญเชิงระนาดเดินตรงมาอุ้มผมแล้วพูดว่า

"มันต้องอย่างนี้...พ่อหลานชาย"

เสียงคนปรบมือรอบสนามผมถอนใจโล่งอก เป็นอันผ่านพ้นไปด้วยดี ไม่นอนไม่หวั่นกแก้ว ทั้งนี้ผมตระหนักดีว่าผมผ่านนาที่นั้นมาได้อย่างสวยงามเป็นเพราะอาศัยได้ศึกษาเสียงระนาดจากท่านครูครบหลัก ๑๐ ประการ นั่นเอง (เรื่องหลัก ๑๐ ประการของท่านครูนั้น ผมจะเขียนในโอกาสต่อไป)

ท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ ท่านเป็นทั้ง ครู และศิลปิน ในสายเลือดโดยแท้ เวลาของท่านไม่เคยปล่อยให้ผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์ เสียงเพลงจะเกิดขึ้นในสมองของท่านโดยไม่เลือกเวลาและสถานที่ ครั้งหนึ่งขณะที่อยู่บนรถรางท่านได้สะกิดผมพูดว่า

"นี่ นี่...เพลงนี้ก็ดีเหมือนกัน เจ้าต่อชะ"

แล้วท่านก็เริ่มไล่เพลงด้วยปาก...น้อย-น้อย.. แล้วก็สั่งให้ผมต่อเพลงโดยร้องตามในชั้นแรกก็เริ่มด้วยเสียงเบาต่อมาค่อยดังขึ้น ๆ ผู้โดยสารอื่น ๆ ต่างก็หันมามอง ผมรู้ตัวก็ลดเสียงเบาลง เบาลง ซึ่งเป็นผลให้ท่านตอบว่า "ดัง ๆ ดัง ๆ" ทำให้ผมจำเป็นต้องเปล่งเสียงให้ดัง และต้องต่อให้ได้ด้วย... เวลาที่ผมนึกถึงเหตุการณ์ตอนนี้ที่ไร ผมอดนึกขำไม่ได้ทุกครั้งไป

ท่านครูเป็นผู้ให้ที่เปี่ยมไปด้วยความเมตตา เป็นผู้ที่ไม่เคยต้องการสิ่งตอบแทน ตลอดระยะเวลาที่ผมอยู่ใกล้ชิดท่าน ท่านไม่เคยออกปากบังคับผมให้ทำอะไรหนึ่งสิ่งใดเพื่อท่านเลย หลายต่อหลายครั้งที่มีงานสำคัญ ๆ แล้วบังเอิญผมเกิดป่วยไข้ ไม่ว่าจะปวดศีรษะ หรือ ท้องเสีย เมื่อท่านทราบ ท่านจะถามถึงอาการเจ็บป่วย และให้ผมรีบไปหาแพทย์ แล้วท่านก็ให้ผมพักผ่อน...ท่านไม่เคยบังคับให้ผมรีบรักษาตัวให้หายเพื่อไปงานให้ท่านเลย (ผิดกับคนอื่น ๆ ซึ่งไม่ได้มีพระคุณกับผมแต่ชอบใช้วิธีบังคับผมบางครั้งนะครับ แม้จะดีเร็ว ๆ ไม่ได้ ก็ยังให้ตีซ้ำ ๆ.. แบบนี้ผมพบบ่อย...แล้วก็เบื่อเสียจริงๆ)

ยิ่งกว่านั้น บางครั้งท่านยังกรุณามาช่วยบรรเทาความเมื่อยล้าให้ผม โดยใช้ไม้ระนาด (ไม้ نرم) มาทุบเบา ๆ ประดุจนวดให้ ท่านไล่ซอยตั้งแต่หัวไหล่ทั้งสองข้างเรื่อยลงมาจนถึงช่วงข้อมือ ปากก็พูดว่า "เป็นไง ๆ ดีไหม" ครับ ผมรู้สึกสบายอย่างบอกไม่ถูก...มีเรื่องขำขันเนื่องมาจากเรื่องนี้ คือ บังเอิญ พี่ทองสุข (ทองสุข บุรณพิมพ์) ภรรยาเรือเอกโองการ (ทองต่อ กลีบขึ้น) ผ่านมาเห็นขณะที่ท่านครูกำลังเอาไม้ระนาดนวดผม พี่ทองสุขก็เข้าใจผิดทำให้เกิดข่าวลือภายหลังว่าผมถูกครูตีอย่างหนักด้วยไม้ระนาด พี่ทองสุขบอกว่า "น่าสงสารพ่อแก่จริง ๆ" หลังจากผมบวชเรียนแล้ว และมีโอกาสเข้ารับราชการ เป็นครูสอนดนตรีไทยในโรงเรียนนาฏศิลป์ (ปัจจุบันคือวิทยาลัยนาฏศิลป์) เมื่อผมไปกราบเท้าท่านที่บ้าน ถ้าไม่มีคนแปลกหน้าอยู่ด้วย ท่านจะพูดว่า "เจ้า

แกก็มีฐานะอะไร...ต่อเพลงรี" แต่ถ้ามีคนแปลกหน้าอยู่ด้วย ท่านจะทักด้วยน้ำเสียงที่ยกย่องให้เกียรติว่า "ครูประสิทธิ์มีฐานะอะไร ต่อเพลงรี" ..เห็นไหมครับ ท่านเสมือนพ่อผมจริงๆ

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๙ เป็นปีแรกของคณะปีพาทย์ "วงบางบัวทอง" ซึ่ง คุณประสาธ สุขุม เป็นเจ้าของคณะฯ ได้จัดพิธีไหว้ครูที่บ้านเตาอิฐ ตำบลอ้อมเกร็ด อำเภอบางบัวทอง เป็นครั้งแรก ท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะได้ให้ความกรุณาไปเป็นพิธีกรในครั้งนั้นด้วย โดยคุณประสาธ สุขุม ได้นำรถส่วนตัวของท่านมารับท่านที่บ้านบาตรตั้งแต่วันพุธ ก่อนวันทำพิธีไหว้ครูในวันพฤหัสบดี ผมมีหน้าที่คอยช่วยเหลือให้ท่านได้รับความสะดวกทุกประการ ปรกติเวลาท่านไปไหน ๆ ท่านมักจะไม่นอนตลอดคืน เวลาก็ล่วงเลยมาประมาณตีสองของวันพุธ ท่านพูดขึ้น

"เจ้าสิทธิ์ ครูแก่มากแล้ว เจ้าจะเอาอะไรก็เอาเสีย...พรุ่งนี้เช้า เจ้าแต่งตัวให้สะอาดนะ ครูจะมอบตำราให้เจ้า"

ตอนนั้นมี คุณครูเทียบ คงลายทอง และขุนสำเนียงชั้นเชิง นั่งอยู่ที่นั่นด้วย ผมก็รับปากท่าน ครับ ครับ แต่พรุ่งเช้าผมก็เปลี่ยนใจ...ด้วยตอนนั้นผมคิดจะเลิกเล่นดนตรีจนถึงกับขายเครื่องหมด เมื่อจะเลิกเล่นแล้วจะรับตำราไว้ทำไม..?. พอใกล้เวลาทำพิธี ท่านก็ดูผม "ทำไมเจ้าไม่อาบน้ำ" ผมก็ลงกราบท่านสามครั้ง แล้วกราบเรียนท่านว่า "กระผมยังไม่พร้อม..ครับ" (ตอนนั้น อายุผมประมาณ ๒๕ ปี ย่าง ๒๖ ปี) ...แต่แล้ว ในที่สุด ผมก็ต้องอาศัยวิชาความรู้ที่ท่านให้เลี้ยงตัวมาจนทุกวันนี้งานวันไหว้ครู ที่บ้านท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะเป็นงานที่บรรดาศิษย์ทั้งมวลของท่านครูไม่ว่ารุ่นไหน ๆ ต่างพร้อมใจกันมาอย่างคับคั่ง ท่านครูจะจัดตั้งเครื่องดนตรีไว้หลายวง ครั้งหนึ่ง เมื่อ ๒-๓ ปี ก่อนที่ท่านจะสิ้นท่านพูดกับผมว่า

"นี่เจ้าสิทธิ์ เจ้าคอยดูนะ เดี่ยวครูจะทำอะไรให้เจ้าดู เจ้าสังเกตให้ดีนะ"

ว่าแล้วท่านก็สั่งให้วงปีพาทย์ทุกวงที่มาในพิธีไหว้ครูประจำปี เริ่มบรรเลงเพลงเดียวกัน โดยท่านยืนตึงในระหว่างกลาง ข้าพเจ้าจำได้ว่าเป็นเพลงส่งพระ เพลงกราวใน และเชิด พอเพลงเริ่มขึ้น เสียงดนตรีก็ดังกระหึ่ม ชาวบ้านแถบนั้นไม่เคยเห็นไม่เคยได้ยินได้ฟัง ต่างก็พากันเข้ามาดูมาฟังเนืองแน่นไปหมด ท่านครูยิ้มอย่างภาคภูมิใจ ท่านว่า

"เป็นไงเจ้า เสียงมีอำนาจดีไหม" แล้วท่านก็กล่าวต่อไปว่า "วงปีพาทย์ของเรานี้ ถ้าจัดให้บรรเลงพร้อม ๆ กัน ใช้ผู้บรรเลงมาก ๆ จะเพราะ เพราะมากทีเดียว...แต่เสียดายครูไม่มีคน..."

คำพูดของท่านทำให้ผมนึกไปถึงครั้งที่ท่านพาผมไปดูคอนเสิร์ตที่โรงละครสวนมิสกวัน ผมจำได้ว่า คุณพระเจนดุริยางค์ เป็นผู้อำนวยการเพลง ในตอนนั้นผมเพียงแต่เป็นผู้ติดตามท่านไป ยังไม่มีความคิดอะไร เพียงแต่รู้สึกชอบใจที่นักดนตรีมีการเคลื่อนไหวอย่างพร้อมเพรียงกันว่าเป็นภาพที่น่าดู เลยวาดภาพเลยเถิดไปถึงนักดนตรีไทยว่า ถ้าเคลื่อนไหวพร้อม ๆ กันคงเป็นภาพที่น่าดูไม่น้อยทีเดียวเหมือนกัน...และนี่ก็เป็นแรงบันดาลใจให้ผมจัดตั้ง "วงมหาดุริยางค์ไทย" ซึ่งประกอบด้วยนักดนตรีถึง ๒๐๐-๓๐๐ คน

ครับ...ก็ท่านครูอีกละครับ...เมืองไทยถึงได้มีวงดนตรีไทยใหญ่ ๆ อย่าง วงซิมโฟนีคอนเสิร์ต ของสากล
เขา และนี่เป็นสิ่งที่ผมภูมิใจ ที่สามารถสานปณิธานของท่านให้สำเร็จลุล่วงได้...ด้วยความหวังเพียงโซลม
ดวงวิญญาณศิลปินของท่านให้มีความสุขกับเสียงเพลงไทยอันนุ่มนวลอ่อนหวาน และแผ่ไปซึ่งความมีอำนาจ
อย่างลึกกลับในตนเองที่ท่านฝากไว้ในพิภพนี้ขอให้มีความสุขเถอะครับ ท่านครูผู้เสมือนพ่อของผม

"ดนตรีจะมีค่า ถ้าเข้าถึงภาษาดนตรี"

อย่าเพิ่งแปลกใจในหัวข้อเขียนของผมเลย ผมกำลังอธิบายถึงดนตรีไทยของเราด้วยความรู้สึกของนักดนตรีที่ต้องการที่จะนำความเป็นอัจฉริยะของดนตรีไทยมาเผยแพร่ให้โลกรู้ ให้คนไทยทุกคนภูมิใจในความเป็นไทย ที่มีสิ่งที่ดีกว่าได้ว่าเป็นหนึ่งในโลกหลายอย่าง และอย่างหนึ่งก็คือ ดนตรีไทย

ครับ ผมกล่าวว่า **"ดนตรีจะมีค่าถ้าเข้าถึงภาษาดนตรี"** ผมแน่ใจว่า เมื่อเอ่ยถึงภาษา ทุกคนคงเข้าใจ เรื่องของภาษา ย่อมไม่พ้นเรื่องของเสียง เสียงเป็นสื่อที่สำคัญของภาษา เราได้เรียนรู้วิธีการออกเสียง วิธี ประสมเสียงเพื่อสามารถสื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจ จากเสียงเป็นคำ จากคำเป็นประโยค และประณิตขึ้น พิเศษพิสดารออกไป ถ้าขึ้นนำเสียงแต่ละเสียงมาร้อยกรองเข้าด้วยกัน ให้ทั้งความหมายและความรู้สึก เรา เสียตายเสียงเหล่านั้น จึงได้เกิดสัญลักษณ์บันทึกเสียงเหล่านั้นไว้ นั่นคือตัวอักษรหรือตัวหนังสือ แต่บท ประพันธ์เหล่านั้นจะปราศจากความหมาย ถ้าผู้อ่านไม่เข้าใจ ไม่ได้เรียนรู้ และไม่สามารถเปล่งเสียงออกมาได้ เหมาะสม

เช่นเดียวกับดนตรีถ้าผู้เล่นขาดการเรียนรู้ที่แท้จริงก็ไม่สามารถสื่อภาษาของดนตรีได้ บทเพลงนั้นก็ไม่มี ความหมาย ไร้คุณค่า เหมือนให้เด็กอนุบาลอ่านคำฉันทบทฉันทนั้นย่อมไม่เกิดความไพเราะ ฉันทใดก็ฉันทนั้น

ดนตรีไทยของเราเป็นดนตรีที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัว เครื่องดนตรีแต่ละชิ้นมีเสียงที่สื่อความหมาย ได้ผมจึงกล่าวว่า ดนตรีก็มีภาษา โดยเฉพาะดนตรีไทย เพียงระนาดเอก เครื่องมือเดียว ก็สามารถประดิษฐ์เสียง ที่สื่อความหมายได้ไม่น้อยกว่า ๒๐ เสียง แต่ละเสียงให้ความหมายและความรู้สึกที่แตกต่างกัน เช่น เสียงกลม เสียงแก้วกรอ กรีก กรูบ กาไหล กรอกกลิ้ง กลิ้งเกลือก ปริบ โปรง โปรง โปรง โปรง รัว ร่อน ร่อนริดไม้ ร่อนไปไม้ไหว ร่อนผวน้ำ ร่อนน้ำลิก โด โดผวน้ำ โดน้ำลิก โขยก ขยอก สะบัด เป็นต้น

ผู้ที่ประดิษฐ์เสียงเหล่านี้ได้ ต้องผ่านการเรียนรู้ และการฝึกหัดเป็นขั้นตอน ก็เหมือนการหัดอ่าน หนังสือที่ต้องเริ่มฝึกอ่านให้ลูก อ่านให้ชัด รู้จักจังหวะ วรรคตอน และสุดท้ายสามารถใช้น้ำเสียงได้เหมาะสม ฉะนั้น จึงมีการแบ่งแยกระหว่าง ผู้ที่อ่านหนังสือออกกับผู้ที่อ่านหนังสือเป็น ดนตรีก็เช่นเดียวกัน จึงมีทั้งผู้ที่เด่น ได้และผู้ที่เล่นเป็น ดังเราจะได้ยินคำกล่าวว่า **"อ่านไม่เป็นภาษา หรือเล่นไม่เป็นเพลง"**

ครับ ผมพยายามจะบอกผู้อ่านว่า กว่าจะได้ชื่อว่าเล่นดนตรีเป็นนั้น ต้องผ่านการเรียนรู้ และการฝึกหัด อย่างมีระบบ จึงจะสามารถสื่อภาษาดนตรีได้ คนที่อ่านหนังสือเป็นแล้ว เมื่อจะมาเป็นผู้สื่อข่าว ยังต้องฝึกหัด อีกฉันทใด ผู้ที่เล่นดนตรีเป็นแล้วก็ต้องเรียนรู้ให้เข้าถึงทำนองของเพลงแต่ละเพลงอีก ฉันทนั้น และนั่นหมายถึง การเรียนรู้ที่จะเลือกสอดใส่เสียงให้เหมาะกับบทเพลง เช่น เสียงระนาดที่ต้องการสื่อความหมายว่า ผมรักคุณ ก็ต้องใช้เสียงกลม ถ้าต้องการเสียงที่ทรงอำนาจน่าเกรงขามก็ต้องใช้เสียงโต ดังนี้ เป็นต้น

มาถึงช่วงนี้ ผมหวังว่าท่านผู้อ่านคงอยากจะมีความรู้ในเรื่องภาษาดนตรีให้มากขึ้น เพราะถ้าท่านสามารถเข้าใจภาษาดนตรี ท่านจะฟังดนตรีอย่างมีรสชาติ เห็นค่าของดนตรี รู้ซึ่งถึงความหมายในภาษาดนตรี และท้ายที่สุดของข้อเขียนนี้ ผมอยากบอกกับท่านอีกครั้งว่า **"ดนตรีจะมีค่าถ้าเข้าถึงดนตรี (ไทย)"**

เสียงที่สื่อความหมาย

กริก ลักษณะของเสียงที่สั้นกว่ากรอ มีกระแสเสียงใสกว่ากรอด ในเวลาตีระนาด ผู้ตีจะต้องตีแบบเปิดหัวไม้นิยมใช้ในโอกาสที่ต้องการเน้นเสียงสุดท้ายในแต่ละประโยคของเพลง คล้ายแถมท้าย เป็นการแสดงถึงอารมณ์ร่าเริง

กรุป ลักษณะเสียงแตกต่างจากเสียงกริก กล่าวคือ เสียงกรุปเป็นเสียงตัดสั้นกว่าเสียงกริก แสดงถึงความเฉียบขาด มักนำมาใช้ต่อท้ายประโยคของเพลงเพลงเดี่ยวเชิดนอก ระนาดเอกจะดำเนินเป็นทำนองคู่แปดหรือรัวก็ตาม ผู้บรรเลงที่สามารถจะประดิษฐ์เป็นเสียงกรุปได้ โดยการหยุดตีอย่างฉับพลัน ดุจรถที่กำลังวิ่งไปโดยเร็วแล้วลูกบังคับให้หยุดอย่างกะทันหัน โอกาสเช่นนี้ใช้ได้กับเครื่องดนตรีทุกชนิด

กลม ลักษณะของเสียงที่นุ่มนวล กลมกล่อมไพเราะน่าฟัง เป็นเสียงที่มีคุณค่า และปฏิบัติได้ยากมากที่สุดกล่าวคือ ผู้ปฏิบัติต้องใช้ความประณีตบรรจงสูงในการที่จะสร้างเสียงอันก่อให้เกิดความนุ่มนวล เช่น ในการตีระนาดหรือกลอง ผู้จะฝึกวิธีนี้ได้ ต้องผ่านการตีฉากก่อน คือ ยกไม้ทั้งสองให้ได้ฉาก แล้วตีลงไปให้มีเสียงกลมกล่อมในการตีระนาด ผู้ตีจะต้องให้ไม้ทั้งสองกระทบระนาดพร้อมกัน ถ้าเป็นกลองทัด ซึ่งนับว่าเป็นเครื่องดนตรีที่ให้เสียงดัง ผู้ตีจะต้องรู้จักประคองน้ำหนักไม้ให้ลงไปกระทบหน้ากลองแต่พอควร แล้วรีบยกขึ้นอย่างบรรจงสลับกันทั้งขึ้นและลง เสียงที่ออกมา นั้น จะมีความพอดีละมุนละไมไม่ก่อให้เกิดความรำคาญ ลักษณะการตีแบบนี้เรียกว่า **"ตีสองมือ"**

เก็บ การบรรเลงที่เพิ่มเติมเสียงสอดแทรกให้มีพยางค์ถี่ขึ้นมากกว่าเนื้อเพลงธรรมดา ถ้าจะเขียนเป็นโน้ตสากลในจังหวะ ๒/๓ ก็จะเป็นจังหวะละ ๔ ตัว ห้องละ ๘ ตัว (เข็บจ ๒ ชั้น ทั้ง ๘ ตัว)

ในการบรรเลงที่เรียกว่า "เก็บ" นี้ มักใช้ในการบรรเลงระนาดเอกกับฆ้องวงเล็ก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทำนองเพลงเป็นสำคัญ เช่น ในการตีระนาดเพลงลมพัดชายเขา เพลงจระเข้หางยาว ฯลฯ ส่วนเพลงบังคับทางมักไม่มีการเก็บ เช่น เพลงเขมรไทรโยก เพลงโสมส่องแสง

แก้ว ลักษณะของเสียงที่นุ่มนวล กังวาน และใสดุดกแก้ว โดยเฉพาะในการตีระนาดเอกมโหรี จะต้องจับไม้ตีให้หัวแม่มือแน่นที่ปลายก้านระนาดให้แน่นและตีทั้งแขนหรือทั้งตัว เสียงจึงจะแข็งเป็นกังวานออกมาเป็นแก้ว

คู่ เสียง ๒ เสียง ที่อาจบรรเลงให้ดังพร้อมกันก็ได้ หรือให้ดังคนละที่ก็ได้ เสียงทั้ง ๒ นี้ห่างกันเท่าใดก็เรียกว่า คู่เท่านั้น เช่น ห่างกัน 2 เสียง เรียกว่า คู่สอง ห่างกัน ๔ เสียง เรียกว่า คู่เก้า สูงสุดจากปรกติจะห่างกัน ๑๕ เสียง เรียกว่า คู่สิบห้า และที่ห่างกันมากกว่านี้ก็มีบ้างแต่ไม่ค่อยมีคนนิยมเล่น

คู่เก้า เสียงที่ห่างกัน ๔ เสียง เช่น ในการตีฆ้องวงใหญ่ มือซ้ายยืนอยู่ที่เสียงโด (ล่าง) มือขวายืนอยู่ที่เสียง เร (บน) ใช้เมื่อต้องการเสียงกระทบ เสียงที่ได้ยินเรียกว่า "เท็ด" ตามปรกติเมื่อตีคู่เก้าแล้ว มือขวาจะต้อง

กลับมาตีที่เสียงโตซึ่งเป็นคู่แปด เพื่อเกลาเสียงให้นุ่มนวลขึ้น นอกจากนั้นก็มีการกระทบเสียงเป็นคู่สิบ โดยจะต้องใช้วิธีตีเพื่อเกลาเสียงให้มาลงคู่แปดเช่นเดียวกัน แต่โอกาสที่เข้มีจะอยู่ในประเภทเพลงเดี่ยว

ส่วนเครื่องดนตรีอื่น เช่น ระนาดทุ้ม ฆ้องวงเล็ก ก็อาจเอาไปใช้ได้บ้าง แต่ก็มีเป็นส่วนน้อย

คู่หก เสียงที่ห่างกัน ๖ เสียง ใช้ในกรณีที่ลูกยอดของฆ้องวงใหญ่ไม่มีเสียงคู่แปดของลูกที่มีมือตืออยู่ ลักษณะนี้เรียกว่า การทอดมือ หรือทอดเสียงแทนคู่แปด บางครั้งก็ เรียกว่า เสี้ยวมือ

คู่ประสม ในการตีระนาดเอก การที่มีมือหนึ่งยืนอยู่ ณ เสียงหนึ่ง อีกมือหนึ่งดำเนินทำนอง ทำให้เกิดเสียงประสมในการเดี่ยวเพลงต่าง ๆ เช่น เพลงพญาโศก

คู่แปด เสียงที่ห่างกัน ๘ เสียง เช่น โดต่ำ กับ โดสูง ถ้าเป็นเครื่องตีต้องปฏิบัติทั้ง ๒ มือ เรียกว่า เสียงคู่แปด หรือ เสียงซ้ำ แต่สูงต่ำห่างกัน ๘ เสียง

คู่สอง เสียงที่ห่างกัน ๒ เสียง เช่น โด กับ เร ในการตีฆ้องวงใหญ่ ถ้าปฏิบัติโดยวิธีการกรอเรียกว่า "เที้ยว"

คู่สี่ คือ เสียงที่ห่างกัน ๔ เสียง เช่น โด กับ ฟา เมื่อปฏิบัติพร้อมกันทั้ง ๒ เสียง เรียกว่า "โถ่ง หรือ โทง"

คู่ห้า คือ เสียงที่ห่างกัน ๕ เสียง เช่น มือขวายืนอยู่ที่เสียง ที (ลูกที่ ๑๒ ของฆ้อง) มือซ้ายยืนอยู่ที่เสียง มี (ลูกที่ ๘ ของฆ้อง) ปฏิบัติพร้อมกัน เรียกว่า "โฆลง" หรือ มือขวายืนอยู่ที่เสียง มี (ลูกที่ ๘ ของฆ้อง) มือซ้ายยืนอยู่ที่เสียง ลา (ลูกที่ ๑๒ ของฆ้อง) ปฏิบัติพร้อมกันเรียกว่า "โคะลิ่ง" โอกาสที่จะใช้ เช่น ในจังหวะยืนของลูกซุ่ม

กลอนระนาด

ท่านที่ไม่คุ้นหัดทางดนตรีอาจจะฉงนกับหัวข้อเรื่องของผม เพราะท่านเคยรู้จักแต่กลอนสุภาพ กลอนหก กลอนแปด ท่านคงไม่เคยได้ยิน "กลอนระนาด" ท่านคงวาดภาพไม่ออกว่ากลอนระนาดนั้น หน้าตาเป็นอย่างไร มีบังคับคำก็คำ สัมผัสตรงไหนบ้าง บางท่านอาจจะคิดเลยไปถึงกลกลอน...มิใช่หรือครับ ผมไม่บังอาจเขียนอะไร ๆ เกี่ยวกับศาสตร์ทางภาษาหรือครับ เรื่องกลอนระนาดของผม ก็คือเรื่องราวของดนตรีไทยในอีกแง่มุมหนึ่งนั่นเอง

ก่อนอื่น ผมขออธิบายความหมายของ "กลอน" เสียก่อน ศัพท์นี้ ถือว่าเป็นศัพท์สังคีต เป็นศัพท์ที่ใช้กันในวงการดนตรีไทย

กลอน หมายถึง กลุ่มของเสียงที่มีความไพเราะและรับส่งสัมผัสกันในท่วงทำนองดนตรีเป็นกลุ่ม ๆ กลุ่มหนึ่ง ๆ ตามปกติ แบ่งเป็น ๒ วรรค วรรคแรก หนึ่งจังหวะหนึ่งฉับ วรรคหลังหนึ่งจังหวะหนึ่งฉับ

ทำนอง หมายถึง เสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ ซึ่งสลับสับสนกัน จะมีความสั้นยาวเบาแรงอย่างไรก็แล้วแต่ความประสงค์ของผู้แต่ง

ดนตรีของไทยเรานั้น เครื่องดนตรีแต่ละชิ้น ต่างมีวิธีดำเนินทำนองเป็นเฉพาะตน ลักษณะอย่างนี้เรียกเป็นศัพท์สังคีตว่า ทาง เช่น ทางระนาดเอก ทางระนาดทุ้ม ทางซอ ทางปี่ ทางฆ้องใหญ่ ทางฆ้องเล็ก ฯลฯ เป็นต้น

ลักษณะวิธีการบรรเลงของดนตรีไทยนั้น เครื่องดนตรีแต่ละเครื่องมือต่างต้องแปลทำนองจากทางของฆ้องวงใหญ่ เพราะผู้แต่งเพลง จะแต่งทำนองด้วยทางของฆ้องวงใหญ่ ต่อจากนี้เครื่องมือชิ้นอื่น ๆ ก็แปลทำนองทางฆ้องวงใหญ่เป็นทางของตน ระนาดเอกก็จะแปลเป็นทางระนาดเอก ตอนนี้องที่เป็นบทบาทของ "กลอนระนาด" ก็ตอนนี้อีกละครับที่เราจะรู้ได้ว่า ผู้ที่ตีระนาดเอกนั้น ใช้คนระนาดเอกหรือเปล่า หรือว่าผู้บรรเลงนั้นผ่านการเรียนรู้มาหรือไม่ หรือเรียนมามากน้อยแค่ไหน เพียงไร ก็ดูจากกลอนนั้นแหละครับ

ก็อย่างที่ผมได้อธิบายไว้ในตอนต้นแล้วว่า กลอนนั้นคือกลุ่มเสียงที่มีรับส่งสัมผัสกันในท่วงทำนองเป็นกลุ่ม ๆ กลุ่มหนึ่ง ๆ แบ่งออกเป็น ๒ วรรค ซึ่งผมอยากจะใช้ศัพท์แทนคำว่า "กลุ่ม" ในความหมาย กลุ่มหนึ่ง แบ่งออกเป็น ๒ วรรค ว่า "ประโยค" เป็นว่า ประโยคหนึ่งมี ๒ วรรค วรรคหน้าก็คือวรรคถาม วรรคหลังคือวรรคตอบ ถ้าจะอธิบายให้เข้าใจง่าย ๆ ก็คือ กลอนระนาด (เอก) นั้น มีลักษณะเป็นประโยค ประโยคหนึ่งแบ่งเป็นประโยคเล็ก ๆ ๒ ประโยค ประโยคแรกเป็นประโยคถาม ประโยคหลังเป็นประโยคตอบ ทั้งถามและตอบต้องสัมผัสต่อเนื่องเป็นเรื่องเดียวกัน กล่าวคือ ประโยคหนึ่ง ๆ ต้องใช้กลอนลักษณะเดียวกันทั้ง ๒ วรรค เช่น ถ้าวรรคต้นใช้กลอนไต่ไม้ วรรคตอบหรือวรรคหลังก็ต้องใช้กลอนไต่ไม้ ถ้าไปใช้กลอนอย่างอื่น ท่านก็ว่า ดีไม่เป็นกลอน ก็อาจจะเข้าใจยากสักหน่อยสำหรับท่านที่ไม่ได้เรียนรู้เรื่องของดนตรีไทยบ้าง เพื่อให้ท่านพอนึกภาพออก ผมขอยก "กลอนกลบท ในศิริวิบุลยภักดิ์" มาเป็นตัวอย่าง พอเป็นแนวให้เทียบนะครับ

สมมติว่าท่านจะแต่งกลอนกลบท สักบทหนึ่งท่านก็ต้องเลือกก่อนว่า ท่านจะแต่งกลอนบทแบบใดเหมาะสมไหมกับเนื้อความของท่าน เมื่อท่านเลือกได้แล้วท่านก็ต้องแต่งกลบทนั้นทั้งบท ไขใหม่ครับ ไม่ใช่ท่านเลือกกลบทสะบัดสะบั้ง แล้วท่านแต่งกลบทสะบัดสะบั้งไปหนึ่งบาท อีกบาทหนึ่งไปแต่งด้วยกลบทกบตัน ต่อยหอยนี่แหละครับ กลอนระนาดก็มีลักษณะเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตาม ทุก ๆ อย่างละครับต้องมีข้อยกเว้น ก็แต่งโคลงยังมี เอกโทษ โทโทษได้ กลอนระนาดก็เหมือนกัน กล่าวคือ อาจจะมีประโยคซึ่งทางซ้องไม่อำนวยให้ไม่อาจใช้กลอนเดียวกันได้ ท่านก็อนุโลมให้ใช้กลอนต่างกันได้ คือ ใช้กลอนใดกลอนหนึ่งในวรรคแรก ส่วนวรรคหลังจะใช้กลอนอื่นก็ได้ (โดยเลือกให้เหมาะกับทางซ้อง ลักษณะเช่นนี้เป็นเหตุอันจนาใจ เข้าตำรา ขอไปที)

กลอนระนาด (เอก) นั้น มีหลายชนิด แต่ละชนิดมีหลายรูปแบบ เพลงแต่ละเพลงใช้กลอนหลายชนิดเข้าด้วยกัน แต่ผู้บรรเลงต้องระวังสังวรว่า ในการปฏิบัตินั้นต้องใช้กลอนเดียวกันทั้งประโยค จึงจะได้ชื่อว่า "ดีเป็น" ยกเว้นในกรณีทางซ้องไม่อำนวยให้ดังกล่าวแล้วข้างต้น ตามที่ผมได้กล่าวไปแล้วว่า กลอนระนาดมีหลายชนิด แต่ละชนิดต่างมีชื่อเรียกกำกับ ซึ่งผมขอฝากชื่อไว้ ณ ที่นี้ เพื่อจะได้ไม่สูญหายไป ได้แก่ กลอนไต่ลวด กลอนไต่ไม้ กลอนลอดตาข่าย กลอนย่อนตะเข็บ (ผมอยากจะเรียกว่า กลอนม้วนตะเข็บ) กลอนร้อยลูกโซ่ กลอนซ่อนตะเข็บ กลอนพัน กลอนโยน แล้วก็ยังมีกลอนสำเนียงภาษาต่าง ๆ เช่น กลอนภาษาเขมร ลาว มอญ พม่า จีนฝรั่ง ฯลฯ และยังมีอีกกลอนหนึ่งที่ยากจะฝากชื่อไว้ด้วยคือ "กลอนปี" กลอนปีเกิดขึ้นจากการหยอกล้อกันอย่างสนุกสนานของนักดนตรี คือ ระนาดเอกเอาทางของปีมาตีล้อกันอาการอย่างนี้เป็นที่รู้จักกันในระหว่างนักดนตรี...การเลียนเสียงเช่นนี้ ก็ต้องรู้จักเลือกใช้ให้เหมาะสม เรื่องนี้ นายเทียบ คงลายทอง ปรมาจารย์ท่านหนึ่งทางปี เคยพูดอย่างรื่นเริงตามแบบของท่านว่า "เอาของเขามาตี แล้วเขา จะเอาอะไรมาเป่าละ"

ผมเสียดายจริง ๆ ครับ เรื่องของดนตรีเป็นเรื่องของเสียง แล้วผมเองก็เป็นนักดนตรี มิใช่ นักเขียน จึงไม่อาจจะเขียนอธิบายให้ท่านเข้าใจให้ลึกซึ้งได้ ผมไม่ทราบว่าจะเขียนให้ท่านเห็นสัมผัสของเสียงในกลอนต่าง ๆ ได้อย่างไร พุดง่าย ๆ ก็คือ ผมไม่อาจเขียนให้ท่านได้ยินเสียงได้ นอกจากจะบอกเพียงว่า ลักษณะกลอนระนาดแต่ละกลอนนั้นมีชื่อสอดคล้องกับเสียงของมัน ถ้าท่านได้มีโอกาสได้ฟังเสียงบรรเลงให้ฟังทีละกลอน ท่านจะเข้าใจ...และเมื่อท่านเข้าใจ "ดนตรีไทยจะมีค่าขึ้นอีกมากในความรู้สึกของท่าน"

เครื่องดนตรีไทยในรัชกาลที่ ๓

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ครั่งบ้านเมืองยังดี ได้มีผู้นิยมเล่นเพลงและดนตรีกันมาก ทั้งในเขตพระราชฐานก็มีผู้นิยมเล่นเพลงและดนตรีไม่น้อย ถึงกับมีข้อห้ามปรากฏอยู่ในกฎหมายเทียรบาลในแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. ๑๙๙๑-๒๐๓๑) ว่า "ห้ามร้องเพลงเรือ เป่าขลุ่ย เป่าปี่ สีซอ ดิดจะเข้ ตีโทนทับ ณ เขตพระราชฐาน" จากหลักฐานนี้เป็นเครื่องยืนยันให้เห็นถึงความเป็นผู้มีดนตรีในหัวใจของคนไทย ซึ่งมรดกชิ้นนี้ได้ตกทอดสืบทอดกันมา ชาวไทยเรามีเพียงรักษาไว้เท่านั้น ยังได้มีการสร้างเสริมเพิ่มเติมเป็นระยะ ๆ ตลอดมา

เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้นได้มีวงปี่พาทย์เครื่องห้าบรรเลงอยู่แพร่หลายทั่วไปแล้วเครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์เครื่องห้า เดิมก็จะมี ๕ ชิ้น เป็นเครื่องทำทำนอง ๓ ชิ้น เครื่องทำจังหวะ ๒ ชิ้น

เครื่องทำทำนอง ได้แก่ ระนาด ๑ ราง, ปี่ ๑ เล้า, ซ้องวง ๑ วง

เครื่องทำจังหวะ ได้แก่ ตะโพน ๑ ใบ, กลองทัด ๑ ลูก

ต่อมาได้เพิ่มเครื่องทำจังหวะขึ้นสิ่งหนึ่ง ได้แก่ ฉิ่ง และเมื่อเกิดเล่นละครเรื่องอิเหนาของชาวจีน จึงได้เพิ่มกลองแขกเข้าในวงปี่พาทย์อีกสิ่งหนึ่ง

ในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี แม้สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจะทรงมีพระราชภารกิจในเรื่องความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ต้องตรากตรำทำศึกสงครามอยู่ตลอดรัชกาลก็ตาม พระองค์ก็ได้ทรงละเลยศิลปวัฒนธรรมของชาติ ทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องรามเกียรติ์ถึง ๔ ตอน กล่าวกันว่าได้ทรงลงควบคุมการฝึกซ้อมโขนด้วยพระองค์เอง ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า การโขนละคร และดนตรีในสมัยกรุงธนบุรีได้รับการทะนุบำรุงเป็นอย่างดี และได้สืบทอดต่อมาถึงกรุงรัตนโกสินทร์

ในรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้เพิ่มกลองทัดขึ้นเป็น ๒ ลูก ในรัชกาลที่ ๒ มีกลองสองหน้าเพิ่มขึ้นในวงปี่พาทย์ใช้ในการบรรเลงร้องรับเสภาแทนตะโพน

ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีปรมจารย์ทางดนตรีคิดประดิษฐ์เครื่องทำทำนองขึ้นมาอีกชนิดหนึ่ง มีรูปร่างคล้ายระนาด จึงได้เรียกกระนาดที่รับมรดกสืบทอดกันมาว่า "ระนาดเอก" เรียกกระนาดที่คิดประดิษฐ์ขึ้นใหม่ว่า "ระนาดทุ้ม" ทั้งยังได้ประดิษฐ์ซ้องวงขึ้นมาอีกชนิดหนึ่งมีขนาดของวงและลูกซ้องเล็กกว่าซ้องวงเดิม จึงเรียกซ้องวงเดิมว่า "ซ้องวงใหญ่" และเรียกซ้องวงใหม่ว่า "ซ้องวงเล็ก"

เมื่อนำเครื่องดนตรีทั้งสองเข้ารวมในวงปี่พาทย์อีกทั้งนำปี่นอกเข้าประสมเป็นคู่กับปี่ใน จึงปรากฏวง "ปี่พาทย์เครื่องคู่" ในวงการดนตรีไทยตั้งแต่รัชสมัยนี้เป็นต้นมา

เครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์เครื่องคู่

๑. ปี่ใน
๒. ปี่นอก
๓. ระนาดเอก
๔. ระนาดทุ้ม

๕. ซ็องวงใหญ่ ๖. ซ็องวงเล็ก
๗. ตะโพน ๘. กลองทัด
๙. ฉิ่ง ๑๐. ฉาบเล็ก

ในวงปี่พาทย์เครื่องห้า เครื่องดนตรีที่ดำเนินทำนองเป็นหลักของวง ได้แก่ ซ็องวงใหญ่ ส่วนระนาดนั้น จะดำเนินทำนองโดยแปลจาก "ทางลูกซ็อง" เป็นกลอนระนาด ซึ่งก็จะเป็นไปตามแนวทางที่ทางซ็องกำหนดไว้ ส่วนปี่ก็จะดำเนินทำนองโดยเก็บบ้าง โหยหวนบ้าง ไปตามทางของปี่ เวลาจบก็ลงที่ลูกซ็องเดียวกัน สำหรับ ระนาดทุ้มที่สร้างขึ้นใหม่นั้น แม้จะมีลักษณะรูปร่างคล้ายกับระนาดเอก แต่เสียงและวิธีการบรรเลงแตกต่าง จากระนาดเอกโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้เพราะเมื่อปรมาจารย์ท่านได้คิดประดิษฐ์เครื่องดนตรีขึ้นแต่ละชิ้น ท่านก็จะ ประดิษฐ์วิธีการบรรเลงและท่วงทีลีลาไว้กำกับประจำเครื่องดนตรีนั้น ๆ ด้วย ดังนั้น เครื่องดนตรีแต่ละชนิดจึง มีเสียงและกลอนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ดังจะอธิบายเครื่องดนตรีแต่ละเครื่องมือ (เฉพาะเครื่องห้าทำนอง) พอสังเขป และจะอธิบายเป็นคู่ ๆ เพื่อเพิ่มความเข้าใจของผู้สนใจในดนตรีไทย

๑. ปีนอก-ปี่ใน

ปীনอก ปี่ใน มีรูปร่างเหมือนกัน ปีนอกมีขนาดเล็กกว่า และมีเสียงสูงกว่าปี่ใน ปี่กลาง ถ้าวิเคราะห์ตาม ท่วงทำนองเพลง จะพบว่า ไม่ว่าจะเป็เพลงหน้าพาทย์หรือเพลงเรื่องต่าง ๆ ซึ่งใช้บรรเลงในงานพระราชพิธี งานพิธี ล้วนแต่บรรเลงด้วยทางในหรือเสียงในทั้งนั้น ตัวอย่างเพลงพิธีที่รู้จักกันดีคือ เพลงสาธุการ เมื่อตั้งเสียง ในการดำเนินทำนองซ็องของมือแต่ละมือ จะมีลักษณะการตีที่ครบสมบูรณ์ทั้งสองมือ และจะตีได้พอเหมาะ พอตีครบทั้ง ๑๖ ลูก ๑๖ เสียง ซึ่งถือว่าเสียงใน (ทางซ็อง) เป็นมือครู แต่ถ้าตั้งเสียงอื่นลักษณะการตีจะไม่ พอเหมาะพอดีเหมือนกับตั้งเสียงใน

จากเหตุผลนี้ น่าจะสรุปได้ว่า วงปี่พาทย์ที่ใช้บรรเลงในงานพระราชพิธีต่าง ๆ น่าจะใช้ ปี่ใน ส่วนปี่ นอกนั้นใช้อยู่ในวงปี่พาทย์โนราชาตรี และละครนอก ซึ่งก็เหมาะสมกับเสียงร้องของผู้ชาย เพราะละคร สมัยก่อน ผู้ชายแสดงล้วน ต่อมาเมื่อเกิดมีการแสดงละครในพระราชฐานซึ่งใช้ผู้หญิงแสดง วงปี่พาทย์ที่ใช้ บรรเลงในการแสดงละครผู้หญิง ก็คงใช้ปี่พาทย์ที่บรรเลงในงานพระราชพิธีซึ่งใช้ปี่ใน อีกทั้งปี่ในนั้นมีระดับ เสียงไม่สูงเท่าปীনอก เป็นระดับเสียงที่เหมาะสมกับเสียงของผู้หญิง ดังนั้นจึงอาจสันนิษฐานได้ว่า ด้วยเหตุผลเช่นนี้ ในชั้นหลังต่อมา เมื่อมีผู้เรียกละครที่นางในแสดงว่า ละครใน จึงได้เรียกปี่ที่ใช้ในวงปี่พาทย์ว่า ปี่ใน ส่วนละครที่ ผู้ชายแสดงนอกพระราชฐานก็ได้ชื่อว่า ละครนอก ปี่ที่ใช้ในวงปี่พาทย์ละครนอกก็เลยมีชื่อว่า ปีนอก ไปด้วยก็ เป็นได้

แต่จะอย่างไรก็ตาม ทั้งปীনอกและปี่ใน ต่างก็ปฏิบัติหน้าที่ในวงของตนโดยมิได้เกี่ยวข้องกัน จนกระทั่ง มาถึงรัชสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์จึงได้มีผู้นำเอาปীনอกและปี่ในมาเข้าวงบรรเลงเป็นคู่กัน ซึ่งทำให้ เกิดแนวทางประสานเสียงอย่างน่าฟัง ดุจเสียงสวดของพระและเณร เสียงปীনอกเปรียบได้กับเสียงสูงสุดใสของ เณรน้อย ส่วนปี่ในก็เปรียบได้กับเสียงทุ้มกังวานของพระเมื่อพระและเณรสวดพร้อม ๆ กัน จะบังเกิดเสียงที่น่า ฟังเป็นอย่างยิ่ง หรือถ้าจะเปรียบให้เหมาะกับปัจจุบัน การได้ฟังเสียงปীনอกประสานประสานกับปี่ใน ก็

เหมือนกับได้ฟังเสียงจากตู้ลำโพงเครื่องเสียงที่มีตัวลำโพงทั้งเสียงเบสและเสียงแหลมอยู่ในตู้เดียวกัน ฉันทัก ฉันทัน ยิ่งกว่านั้นปีทั้งสองยังมีลีลาและวิธีการบรรเลงที่หยอกล้อพัวพันกันอย่างมีจังหวะอีกด้วย

๒. ระนาดเอก-ระนาดทุ้ม

มีตำราบางเล่มกล่าวว่า ในสมัยแรก ๆ ระนาดเอกคงมีราว ๆ ๑๙ ลูก แต่เท่าที่ปรากฏในปัจจุบัน ระนาดเอกมี ๒๑ ลูก และน่าจะมี ๒๑ ลูกมานานแล้ว สามารถวิเคราะห์ออกมาได้จากการดำเนินกลอนของ ระนาดเอก เมื่อแปลจากทางฆ้องวงใหญ่ซึ่งมี ๑๖ ลูก เป็นทางระนาดจะมีเสียงครบ ๒๑ เสียงพอดี ลูกยอดของ ฆ้องวงใหญ่ คือ ลูกที่ ๑๖ (นับจากซ้ายมือ) จะมีเสียงตรงกับระนาดเอกลูกที่ ๒๑ (นับจากซ้ายมือ)

เดิมลูกระนาดเอกทำด้วยไม้ไผ่ ต่อมาผู้คิดนำไม้ชิงชันมาเหลาเป็นลูกระนาด ผืนระนาดเอกไม้ชิงชันนี้ จะมีลูกระนาด ๒๒ ลูก การที่เกิดความคิดนำไม้ชิงชันมาเหลาเป็นลูกระนาดนั้น มีเหตุผลที่น่าเชื่อได้ว่า น่าจะมี มาตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้ว เพราะการแสดงกลางแจ้ง เช่น โขน หนังใหญ่ เป็นการแสดงในเวลากลางวัน ครั้นดึก เข้าผืนระนาดไม้ไผ่จะลูกน้ำค้างเปียก เมื่อเปียกขึ้นแล้วตีด้วยไม้แข็งต่อไป ผิวไม้ไผ่จะแตก มีหน้าซ้าเสียงก็ไม่ดัง เพื่อแก้ปัญหาข้อนี้ ปรมาจารย์จึงได้ประดิษฐ์ผืนไม้ชิงชันขึ้น เพื่อให้เหมาะกับการบรรเลงกลางแจ้ง ซึ่งนอกจาก จะทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศแล้วยังมีเสียงดังกว่าผืนไม้ไผ่อีกด้วย การที่ผืนระนาดไม้ชิงชัน มี ๒๒ ลูกนั้น วิเคราะห์เหตุผลได้ ๒ ข้อ คือ

๑. ลูกระนาดไม้ชิงชันมีขนาดเล็กกว่าลูกระนาดไม้ไผ่ ถ้ามีจำนวน ๒๑ ลูก เมื่อนำไปแขวนที่รางระนาด จะเหลือช่องว่างมาก ดูไม่งาม จึงเหลาเพิ่มอีก ๑ ลูก ซึ่งทำให้เต็มรางพอดี

๒. การเพิ่มลูกระนาดลูกที่ ๒๒ นั้น เป็นการเพิ่มลูกยอด เมื่อนำไปบรรเลงในการแสดงหนังใหญ่ ซึ่งใช้ ปีกกลาง ปีกกลางมีระดับเสียงสูงกว่าปีใน ๑ เสียง) ทำให้บรรเลงได้สะดวก มีระดับเสียงที่พอเหมาะพอดีกับระดับ เสียงของปีกกลาง

ส่วนระนาดทุ้ม ซึ่งได้กล่าวไว้แต่ตอนต้นแล้วว่าเป็นเครื่องดนตรีที่คิดประดิษฐ์ขึ้นใหม่ในรัชกาลที่ ๓ นั้น ถ้ามองโดยผิวเผิน จะเห็นว่ามีรูปร่างคล้ายระนาดเอก แต่ถ้าพิจารณาจริง ๆ ที่ละส่วน จะพบว่าปรมาจารย์ท่าน ได้นำแนวความคิดจากระนาดเอกเพียงโครงสร้างภายนอกเท่านั้น รายละเอียดส่วนใหญ่มิได้เหมือนระนาดเอก เลยเริ่มจากลักษณะของราง รางระนาดทุ้มก็ดูทื่อทะกว่ารางระนาดเอก ลูกระนาดทุ้มมีเพียง ๑๗ ลูก เสียง และลักษณะการตียิ่งแตกต่างจากระนาดเอกโดยสิ้นเชิง

ระนาดเอกนั้นมีเสียงที่โปร่งใส เช่น เสียงกลม เสียงร่อน ฯลฯ ส่วนระนาดทุ้มมีเสียงหนึบ ๆ ระนาดทุ้ม ใช้ตีด้วยข้อแบบขยอก แต่ไม่ถึงโขยก ลักษณะการตีต้องกดเสียงไว้ จะตีเปิดหัวไม่ให้เสียงโปร่งร่อนอย่างระนาด เอกไม่ได้ ถือว่าผิดหลักวิชา

อันดนตรีนั้น "สื่อความหมายคือเสียงบอก" ดนตรีไทยของเรา ปรมาจารย์ได้กำหนดเสียงและหน้าที่ ของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดไว้อย่างชัดเจน ถ้าเปรียบระนาดเอกเป็น "พระเอก" ระนาดทุ้มก็ถูกกำหนดให้เป็น "ตัวตลก" ผู้ช่วยพระเอกเป็นผู้ทำความสนุกครึกครื้นให้กับวง เป็นผู้ช่วยเหลือชกนาระนาดเอกบ้าง หรือไม่ก็เป็น ผู้คอยติดตามประกบหน้าประกบหลังอย่างใกล้ชิดติดพันตามหน้าที่ของผู้ช่วยที่ดี การตีทุ้มต้องตีให้หนึบ มีหลัก

อยู่ว่า "ขวาเปิด ซ้ายปิด" (ระนาดเอกมักตีเป็นคู่แปด ส่วนทุ้มนั้นสองมือลงไม่พร้อมกัน) มีศัพท์ชมการตีของผู้ที่ตีระนาดทุ้มได้อย่างถูกหลักวิชาว่า "นาย ก ตีทุ้มได้ดูดี" ซึ่งเป็นที่เข้าใจในหมู่นักดนตรีว่า นาย ก ตีระนาดทุ้มได้ดี ถูกต้องตามหลักวิชา แสดงว่า นาย ก เป็นผู้ที่ได้เรียนรู้ เป็นศิษย์มีครู

สำนวนกลอนของระนาดเอกและระนาดทุ้มก็แตกต่างกัน นั้นเป็นผลสืบเนื่องจากลักษณะของเสียง และหน้าที่ของแต่ละเครื่องมือ แต่ละสำนวนกลอนก็มีชื่อเรียกตามลักษณะของเสียง เช่น ระนาดเอกมีกลอนไต่ ลวด กลอนลอดตาข่าย กลอนเดินตะเข็บ กลอนย่อนตะเข็บ ฯลฯ

ระนาดทุ้มก็มีสำนวนกลอนเฉพาะระนาดทุ้ม เรียกชื่อกลอนตามเสียงเช่นกัน

กลอนนี้มีชื่อว่า "อิหนูตุดเปราะ" จะเห็นได้ว่าแม้แต่ชื่อของกลอนก็ยังแสดงให้เห็นถึงความตลกคณอง

อันเป็นสัญลักษณ์เฉพาะตัวของระนาดทุ้มอย่างชัดเจน

๓. ซ้องวงใหญ่-ซ้องวงเล็ก

สำหรับซ้องวงใหญ่กับซ้องวงเล็กนั้น นอกจากรูปร่างลักษณะที่เห็นภายนอกว่าเหมือนกันแล้ว ส่วนอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นเสียง วิธีการ ลีลา และท่วงทำนองในการบรรเลงไม่มีส่วนใดคล้ายกันเลย ซ้องวงใหญ่มีลูกซ้อง ๑๖ ลูกซ้องวงเล็กมีขนาดเล็กกว่า แต่มีลูกซ้องมากกว่า คือมีทั้งหมด ๑๘ ลูก เหตุที่ลูกซ้องวงเล็กมากกว่าลูกซ้องวงใหญ่ เพราะท่วงทำนองในการบรรเลงต่างกัน ซ้องวงเล็กมีลีลาที่ค่อนข้างใกล้เคียงกับระนาดเอก แต่ละเอียดกว่า มีซอย มีเก็บ มีสะบัด และลูกสะบัดนี้จำเป็นต้องใช้เสียงที่สูงกว่าซ้องวงใหญ่ มิฉะนั้นไม่สะดวกในการบรรเลงโดยเฉพาะในเพลงเดี่ยว ถ้ามีลูกซ้องเพียง ๑๖ ลูก จะตีไม่ได้ ถ้ามี ๑๘ ลูก การตีจะสมบูรณ์คล่องตัว ลักษณะการตีของซ้องวงเล็กก็ต่างจากซ้องวงใหญ่ ซ้องวงใหญ่ต้องตีให้เสียงหนัก หนัก หนอด โหน่ง ตีต ตึง ส่วนซ้องวงเล็กนั้นเสียง กรอด กรุบ ร่อน ปริบ โปรย ซ้องวงใหญ่มีลีลาที่สง่างามดูจากการก้าวอย่างของพญาควาย ส่วนซ้องวงเล็กมีลีลาที่คล่องแคล่ว ปราดเปรียว ให้ความคึกคักกระปรี้กระเปร่าเร้าใจ มีลักษณะลีลาดูกระต่ายเต้นอยู่ตลอดเวลา ถ้าเปรียบซ้องใหญ่เป็นกุลสตรีตำแหน่งสาวใช้ผู้คล่องแคล่ว จัดจ้าน คุ้ใจเจ้านาย ก็ต้องได้แก่ซ้องเล็ก

เมื่อนำเครื่องดนตรีทั้งหมดเข้าร่วมบรรเลงในเพลงเดียวกัน แต่ละเครื่องมือต่างก็ดำเนินทำนองไปตามทางของตน (ตามหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้แล้ว) ซึ่งก็จะพบว่าเสียงของเครื่องดนตรีแต่ละเสียงที่แตกต่างกันนั้น สามารถประสมประสาน สอดคล้อง คลุกเคล้ากันได้อย่างมีจังหวะ และเป็นระบบ เหมาะเจาะ เกิดความไพเราะ ได้อารมณ์หลากหลายที่น่าพิศวง ซึ่งต้องนับว่าเป็นความสามารถอย่างเอกอุของเหล่าท่านปรมาจารย์ทั้งหลายที่ได้สร้างสรรค์สืบทอดต่อ ๆ กันมา ดังจะยกตัวอย่างแบบเทียบระดับเสียง และการวางตัวโน้ตของเครื่องดนตรี และแบบเทียบทางบรรเลงของแต่ละเครื่องมือในเพลงเสมอ

วงปี่พาทย์เครื่องคู่ในรัชกาลที่ ๓ เป็นวงดนตรีที่สามารถอวดชาวโลกได้ว่าชาติไทยมีวงดนตรีที่มี การประสมเสียงอย่างสมบูรณ์มาตั้งร้อยปีเศษแล้ว โดยคำนวณจากอายุของวงปี่พาทย์เครื่องคู่ ซึ่งเกิดในสมัย

รัชกาลที่ ๓ ทั้งนี้ เพราะพระชนมายุของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงพระราชสมภพเมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๓๐ มีอายุครบ ๒๐๐ ปี แห่งวันพระราชสมภพในวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๐ แล้ว

กล่าวได้ว่า ความเจริญเติบโตของการดนตรีไทยที่เกิดขึ้นในชั้นหลัง ไม่ว่าจะเป็นการประสมวงเป็นวงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ ปี่พาทย์มโหรี หรือแม้แต่วงมหาดุริยางค์ไทยก็ดี ล้วนแต่ได้อาศัยพื้นฐานจากวงปี่พาทย์เครื่องคู่ในรัชกาลที่ ๓ ทั้งสิ้น เช่น เกิดมีระนาดเอกเหล็ก ระนาดทุ้มเหล็กเพิ่มขึ้น เกิดเป็นวงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ในรัชกาลที่ ๔ แต่เครื่องดนตรีทั้งสองก็มีได้มีหลักปฏิบัติพิเศษแต่อย่างใด ระนาดเอกเหล็ก ก็ปฏิบัติเหมือนระนาดเอกไม้ทุกประการ เพียงแต่มีได้เป็นผู้นำวงเท่านั้น ส่วนระนาดทุ้มเหล็กก็เหมือนระนาดทุ้มไม้ แต่ลักษณะการตีห่างกว่าระนาดทุ้มไม้ โดยทิ้งช่วงให้เสียงดังกังวานยาวดุจเสียงตีของลูกตุ้มนาฬิกาโบราณ

ส่วนปี่พาทย์มโหรีนั้น ก็เพียงย่อสัดส่วนของเครื่องตีในวงปี่พาทย์ให้เล็กลงแล้วเลื่อนระดับเสียงให้สูงขึ้นไป อย่างเช่น ระนาดเอก เสียงลูกยอดลูกที่ ๒๑ ตรงกับเสียงซอด้วงสายเอก กดด้วยนิ้วก้อย และตรงกับเสียงลูกยอดของฆ้องวงใหญ่ลูกที่ ๑๖

การพัฒนานี้ทำให้มีคำกล่าวว่า "เสียงมโหรีนั้นกลมกล่อมดุจเสียงสวรรค์" จึงมักมีผู้นิยมนำวงมโหรีมาบรรเลงในงานมงคลสมรสกลมกล่อมหาคู่บ่าวสาว แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ปัจจุบันส่วนใหญ่มีผู้มักนำระนาดใหญ่มาบรรเลงในวงมโหรี การกระทำดังกล่าวนี้นับว่าเป็นการทำลายดนตรีที่ปรมาจารย์สร้างไว้เป็นอย่างดี เป็นการเสียทั้งอรรถรสและเสียทั้งหลักวิชาการ ทั้งนี้ เพราะปรมาจารย์ท่านได้กำหนดหลักเสียงหรือเสียงหลักของการบรรเลงไว้อย่างแน่นอนว่า การบรรเลงประเภทใดใช้เสียงใด ซึ่งจะขอกกล่าวไว้ ณ ที่นี้พอสังเขป

๑. เสียงใน (ปี่ใน) ใช้บรรเลงเพลงพิธีต่าง ๆ และละครใน
๒. เสียงกลาง (ปี่กลาง) มีระดับเสียงสูงกว่าปี่ใน ๑ เสียง ใช้บรรเลงในการเล่นหนังใหญ่
๓. เสียงนอก (ปี่นอก) บรรเลงกับละครนอก ละครโนราชาตรี
๔. เสียงในกรวดหรือในหลัก (ปี่ในเป่าทางแหบ) บรรเลงรับร้องเสภา
๕. เสียงเพียงอบน (ขลุ่ยเพียงออ) บรรเลงในวงมโหรี เครื่องสาย
๖. เสียงเพียงออกรวด (ขลุ่ย) บรรเลงวงเครื่องสายผสมออร์แกน
๗. เสียงเพียงออกลาง (ขลุ่ย) บรรเลงวงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์
๘. เสียงกลางหรือเสียงขวา บรรเลงวงชวากลางวงแขก หรือวงปี่กลอง วงเครื่องสายปี่ชวา วงปี่พาทย์นางหงส์ วงปี่พาทย์มอญ โดยเฉพาะเพลงมอญร้องไห้ (เหตุนี้จึงมีผู้เรียกเสียงนี้อีกอย่างหนึ่งว่า เสียงร้องไห้

ด้วยเหตุที่ไทยเรามีเสียงหลักกำหนดไว้เป็นกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนมาแล้วแต่โบราณนี้เอง จึงใคร่ขอฝากไว้ ณ ที่นี้ว่า ในเมื่อไทยเราก็มีเสียงหลัก หรือหลักเสียงที่ครบถ้วนตามลักษณะของวงดนตรีแต่ละประเภทอยู่แล้ว เราชาวไทยก็น่าจะยึดถือกฎเกณฑ์ของเราไว้เป็นจุดยืนของการดนตรีไทยให้มั่นคง ศัพท์เฉพาะทางดนตรีปรมาจารย์ท่านก็ได้บัญญัติไว้แล้ว สมควรที่ลูกหลานไทยต้องหวงแหนและรักษาไว้ เราไม่มีความจำเป็นใดใดที่จะต้องไปหยิบยืมคำศัพท์ของชาติอื่นมาใช้ (ซึ่งก็ได้เหมาะแก่ลักษณะของดนตรีไทยเลย) เพียงเหตุผลเพื่อให้เกิดความสะดวกต่อคนชาติอื่นที่จะเข้ามาศึกษาดนตรีไทยเท่านั้น ก็ในเมื่อเขาสนใจจะศึกษาดนตรีไทย เขาก็สมควรที่จะเพียรพยายามที่จะเรียนรู้ดนตรีไทยตามแบบฉบับ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของไทย ไม่ว่าจะเป็

ปฏิบัติหรือคำศัพท์เฉพาะ มิใช่ไทยปนเทศ อย่างน้อย ๆ ก็เพื่อเห็นแก่ความเพียรพยายามของท่านปรมาจารย์ทั้งหลายที่ได้ช่วยกันสร้างสรรค์ดนตรีไทย จนกระทั่งเป็นวงดนตรีที่ครบถ้วนสมบูรณ์มาตั้งร้อยปีเศษแล้ว

อีกอย่างหนึ่ง ถ้าจะไม่กล่าวถึงก็ดูเหมือนว่าข้อเขียนนี้จะไม่สมบูรณ์ นั่นก็คือ การเกิดปีพาทย์เครื่องคู่ ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของการบรรเลงอีกหลายรูปแบบ ทำให้เกิดการประดิษฐ์ท่วงทำนองเพลงที่มีลูกล้อลูกขัด เกิดการบรรเลงเพลงเดี่ยวที่มีขั้นตอนเป็นแบบแผนที่ยึดถือปฏิบัติกันต่อ ๆ มา จะอธิบายขั้นตอนของการบรรเลงเพลงเดี่ยว ดังนี้

สมมติว่า เพลงเดี่ยวที่บรรเลงเป็นเพลงสามท่อนเมื่อขับร้องจบท่อน ๑ ปี จะรับไปจนจบท่อน แล้วระนาดเอกจะบรรเลงต่อจนจบท่อนเช่นกัน ต่อจากนั้นผู้ขับร้องก็จะร้องท่อนที่ ๒ ต่อไป เมื่อจบท่อน ปีและระนาดเอกก็จะรับท่อนที่ ๒ ในลักษณะเดียวกับท่อนที่ ๑ แล้วผู้ขับร้องก็จะร้องท่อนที่ ๓ เมื่อจบท่อนที่ ๓ ปีก็จะรับ แล้วต่อด้วยระนาดเอก พอระนาดเอกรับจบ ช้องวงใหญ่ก็จะบรรเลงตั้งแต่ท่อนที่ ๑ ถึงท่อนที่ ๓ ติดต่อกันไปจนจบเพลง ต่อจากนั้นระนาดทุ้มจะบรรเลงไปพร้อม ๆ กับฆ้องวงเล็ก ตอนนี้จะสนุกสนานครึกครื้นเร้าใจมากทีเดียว ได้ทั้งรสชาติและอารมณ์อย่างสมบูรณ์ เมื่อกล่าวมาถึงตอนนี้ก็อดที่จะนึกเสียดายไม่ได้ว่า การบรรเลงเพลงเดี่ยวในระยะหลัง ๆ มานี้ ระนาดทุ้มกับฆ้องวงเล็กไม่บรรเลงร่วมกันทำให้เสียดสีในการฟังไปเป็นอย่างมาก ที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะความเข้าใจผิดของคนรุ่นหลัง คือในสมัยหนึ่ง ในการทำพิธีไหว้ครูที่บ้านท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้มีการบรรเลงเพลงเดี่ยวเมื่อถึงช่วงที่ระนาดทุ้มกับฆ้องวงเล็กบรรเลง ท่านครูสังเกตเห็นว่าไม่มีใครสนใจฆ้องวงเล็ก ทั้ง ๆ ที่เป็นเครื่องมือที่เล่นยากที่สุด ท่านจึงคิดประดิษฐ์ทางฆ้องวงเล็ก แล้วให้ฆ้องวงเล็กบรรเลงเดี่ยวเป็นการโชว์ทาง อดฝีมือ การกระทำเช่นนี้ของท่าน ถือว่าเป็นเรื่องเฉพาะกาล เป็นเรื่องสนองเจตนาโดยส่วนตัวของท่านเพื่อจุดประสงค์บางประการ ดังนั้นเมื่อคนรุ่นหลังมาปฏิบัติเลียนแบบท่าน โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แต่ความรู้และความคิดประดิษฐ์ของท่านไม่ได้ก็เลยทำให้การฟังเพลงเดี่ยวต้องเสียดสีไป จึงควรที่จะยึดถือปฏิบัติตามแบบเดิม คือ ให้ฆ้องวงเล็กบรรเลงคู่ไปกับระนาดทุ้มเหมือนเดิม จึงจะทำให้ได้อารมณ์สมบูรณ์สมตามเจตนาแต่โบราณ

ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นว่า การดนตรีไทยของเราได้มีการพัฒนาอยู่เสมอเป็นระยะ ๆ จนกระทั่งครบวงที่สมบูรณ์พร้อมในสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์แม้ในชั้นหลัง ๆ จะมีผู้คิดเครื่องดนตรีเพิ่มขึ้นเป็นวงปีพาทย์เครื่องใหญ่ หรือวงมหาสุริยางค์ก็ดี เครื่องดนตรีที่เพิ่มขึ้น (ดังได้อธิบายไปแล้ว) ก็ได้เป็นแบบอย่างใหม่ เรียกได้ว่าไม่มีแก่นสารอะไร แม้วิธีการบรรเลงก็คงยึดแนวทางวงปีพาทย์เครื่องคู่เป็นหลัก ด้วยเหตุนี้จึงสามารถกล่าวได้เต็มปากเต็มคำว่า

"วงดนตรีไทยมีการพัฒนาสู่รูปแบบที่สมบูรณ์ที่สุดในรัชสมัยแห่งแผ่นดินพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยแท้"

"วงมหาดุริยางค์ไทย"

เมื่อผมได้รับจดหมายจากทางคณะกรรมการจัดงานการจัดมหาดุริยางค์ไทย เนื่องในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระชนมพรรษาครบ ๕ รอบ ขอบทความของผมลงในหนังสือที่ระลึกในการจัดมหาดุริยางค์ไทย ผมรู้สึกหนักใจอย่างยิ่ง เพราะผมเป็นนักดนตรีมิใช่ นักเขียน แต่อย่างไรก็ตาม ผมรู้สึกเป็นเกียรติที่ได้รับโอกาสให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมพิเศษสุดที่ยิ่งใหญ่ครั้งนี้

การจัดการบรรเลงวงดนตรีขนาดใหญ่ มีผู้บรรเลงเป็นร้อยรายนั้น ต้องอาศัยความสามัคคีและความอุตสาหะอดทนเป็นอย่างยิ่ง ทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องร่วมแรง ร่วมใจ เสียสละ มีระเบียบวินัย มีความพร้อมเพรียง เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ผมเกิดความปีติอย่างยิ่งทุกครั้งที่มีการจัดการบรรเลงมหาดุริยางค์ไทย เพราะนั่นหมายถึงสัญลักษณ์แห่งความเป็นปึกแผ่นของดนตรีไทย ซึ่งหมายถึงความถึงความเป็นปึกแผ่นของชาติไทยด้วย

เคยมีผู้ถามผมว่า เพราะอะไรผมจึงคิดประสมวงดนตรีไทยขนาดใหญ่เป็นร้อยรายนี้ขึ้นมา เขาใช้สำนวนเพราะ ๆ ถามผมว่า ผมเกิดแรงบันดาลใจอะไร ผมก็อธิบายว่า อันที่จริงแล้ว ไม่ใช่แรงบันดาลใจอะไรหรอก แต่เป็นความตั้งใจ เป็นประณิธานของผมที่เดียวไม่ใช่อารมณ์วูบวาบปัจจุบันทันด่วน ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นจนเป็นวงมหาดุริยางค์ไทยอย่างทุกวันนี้ เกิดขึ้นเพราะ "ความรัก" ผมรักดนตรีไทย ผมรักครู ท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ครูของผม และผมก็เชื่อว่า คนที่รักดนตรีไทยเข้าไปในสายเลือดอย่างท่านครูอย่างผม นั้นมีมาก ถ้าโอกาสอำนวย ทุกคนไม่ริรอที่จะอวด "ดี" ของดนตรีไทยให้ชาวโลกได้รู้ ได้เห็น ในสมัยของท่านครู ท่านก็มีโอกาสได้ทำ ได้อวด... วันนั้นเป็นวันไหว้ครู ท่านจัดพิธีที่บ้านของท่าน บรรดาลูกศิษย์ลูกหาของท่านไม่ว่ารุ่นไหน ต่างพร้อมใจกันมาอย่างคับคั่ง ท่านครูได้จัดตั้งเครื่องดนตรีไว้หลายวง ท่านพูดกับผมว่า "นี่เจ้าสิทธิ์ เจ้าคอยดูนะ เดี่ยวครูจะทำอะไรให้ดู เจ้าสังเกตให้ดีนะ" ว่าแล้วท่านก็สั่งให้วงปี่พาทย์ทุกวงบรรเลง

เพลง ๆ เดียวกันพร้อมกัน โดยให้คนตีฉิ่งยืนอยู่ตรงกลาง ผมจำได้ว่าเป็นเพลงส่งพระ เพลงกราวโน และเชิดพอเพลงเริ่ม เสียงดนตรีก็ดังกระหึ่มสะกดผู้คนรอบข้างให้หลังไหลกันเข้ามาฟังอย่างเนืองแน่นไปหมด ท่านครูยิ้มอย่างภาคภูมิใจ ท่านภูมิใจในพลังของคนตรีไทย ท่านว่า "เป็นไงเจ้า เสียงมีอำนาจดีไหม... วงปี่พาทย์ของเรานี้ถ้าจัดให้บรรเลงพร้อม ๆ กัน ใช้ผู้บรรเลงมาก ๆ จะเพราะ เพราะมากทีเดียว...แต่เสียดาย ครูไม่มีคน..." คำพูดนี้แหละครับ ทำให้ผมตั้งประเด็นว่า ในชีวิตของผม ผมจะหาโอกาสจัดวงดนตรีไทยขนาดใหญ่ เช่น ซิมโฟนีคอนเสิร์ตของฝรั่ง อวดชาวโลกให้ชื่นชม "ของดี" ของไทยให้จงได้

แล้วผมก็มีโอกาส เมื่อผมได้ทำหน้าที่เป็นครู วงดนตรีไทยขนาดใหญ่พิเศษที่มีผู้บรรเลงและขับร้องเป็นเรือนร้อยก็เกิดขึ้น...มาถึงตรงนี้ ผมขอแทรกอธิบายถึงชื่อของวงมหาดุริยางค์สักเล็กน้อย แรกทีเดียว ใคร ๆ ก็เรียกติดปากว่า วงดนตรี ๒๐๐ คนของครูประสิทธิ์ แต่ผมไม่อยากจะเรียกเช่นนั้น จึงได้มีการประชุมเป็นการภายในว่าจะใช้ชื่ออะไรดีจึงจะเหมาะสม ในครั้งแรก ตกกลงใช้ชื่อว่า "การบรรเลงคอนเสิร์ตไทย" ชื่อนี้เนื่องมาจาก เพลงดับนางลอย ซึ่งเป็นเพลงที่ใช้ในการบรรเลงครั้งนั้น เพลงดับนี้ ประวัติมีอยู่ว่า เมื่อครั้งเคานต์ออฟตุรินแห่งอิตาลี เสด็จมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ กรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสสั่งให้เจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ ซึ่งขณะนั้นว่าการกรมมหรสพอยู่ จัดคอนเสิร์ตบรรเลงเพลงไทยรับเจ้าฝรั่งเจ้าพระยาเทเวศร์ฯ ทูลขอให้สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงช่วยอำนวยความสะดวก ท่านก็ได้ทรงพระนิพนธ์เพลงดับเรื่อง รามเกียรติ์ชุดนางลอยขึ้นเพลงดับชุดนี้จึงเรียกว่า "บทคอนเสิร์ต" ตามชื่อของฝรั่ง (คอนเสิร์ตของฝรั่ง คือการร้องเป็นเรื่องเป็นราวยาว ๆ ซึ่งเดิมของไทยไม่มีเพลงดับของไทยอย่างมากก็มีเพียงไม่กี่เพลง ไม่เป็นเรื่องเป็นราวอะไร ดังนั้น เมื่อวงดนตรีขนาดใหญ่พิเศษนี้บรรเลงเพลงดับนางลอย เลยพลอยเรียกชื่อการบรรเลงว่า "คอนเสิร์ตไทย" ตามชื่อบทเพลงที่บรรเลงไปด้วย

หลังจากนั้น ก็มีการเรียกชื่อวงเป็นต่างๆ ออกไปอีก เช่น วงมโหรีวงพิเศษ มหกรรมดนตรีไทย ฯลฯ ต่อมา น.อ.สมภพ ภิรมย์ ร.น. ครั้งดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากร ได้เชิญท่านผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านมาร่วมประชุมตั้งชื่อวงดนตรีวงพิเศษนี้ และตกลงให้ใช้ชื่อว่า "วงมหาดุริยางค์ไทย" ซึ่งเป็นชื่อที่เหมาะสมที่สุด เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป สำหรับเรื่องชื่อวงนี้ ผมขอฝากท่านทั้งหลาย ขอให้ช่วยกันใช้ชื่อ "วงมหาดุริยางค์ไทย" ทุกครั้งก็จัดการบรรเลงด้วยวงดนตรีขนาดใหญ่พิเศษนี้ ให้เป็นที่หมายรู้แพร่หลาย เช่นเดียวกับศัพท์ ซิมโฟนีคอนเสิร์ตของดนตรีสากลด้วยเถิด

ดังที่ผมได้กล่าวไว้แล้วแต่เบื้องต้นว่า ผมจัดวงมหาดุริยางค์ไทยขึ้นมาได้เพราะ "ความรัก" รักในดนตรีไทยของเราเป็นสำคัญ และผมเชื่อว่า ท่านทั้งหลายที่มาร่วมกันจัดการบรรเลงวงมหาดุริยางค์ไทยทุก ๆ ครั้งก็ทำเพราะ "ความรัก" ผู้ร่วมบรรเลงและขับร้อง ตลอดจนผู้ร่วมงานในหน้าที่อื่น ๆ ก็คงทำหน้าที่ของตนด้วยความรักเป็นพื้นฐานเช่นกัน และแน่นอน ทุกคนย่อมได้ผลตอบแทนจากการกระทำของตนอย่างคุ้มค่า การบรรเลงด้วยวงมหาดุริยางค์นั้นเปรียบเสมือนบทเรียนบทพิเศษที่หาโอกาสเรียนได้ยากยิ่ง จะเรียกว่าเป็นการเรียนรู้เทคนิคต่าง ๆ ในการบรรเลงก็ว่าได้ ทั้งยังเป็นบทเรียนขั้นการนำไปใช้ซึ่งต่างจากการเรียน หรือการฝึกหัดเพื่อหาความรู้ตามปกติผู้บรรเลงจะมีโอกาสได้ศึกษากระบวนการต่าง ๆ ในการบรรเลง เช่น การจะขึ้นลง ทอด ถอน เขาจะได้รับการฝึกให้รู้จักแนวของเพลง รู้จักความเป็นระเบียบ จะไม่มีการชิงดีชิงเด่น ไม่มีการ

แบ่งแยก ไม่มีคนเด่น คนดิ่ง ทุกคนมีความสำคัญเสมอกัน ทุกคนต้องร่วมใจปฏิบัติอย่างพร้อมเพรียงกัน เขาจะ
ได้รู้ได้เห็นด้วยตนเองว่า ความสามัคคีของหมู่คณะนำมาซึ่งความสำเร็จอันน่าพึงพอใจ

ที่สำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อวงการดนตรีไทยก็คือ วงมหาดุริยางค์ไทยทำให้เกิดความคิด
สร้างสรรค์ พัฒนาทั้งปัญญาและความสามารถ การมีเครื่องดนตรีแต่ละชนิดมาก ๆ ทำให้เกิด "อำนาจเสียง"
เปิดช่องทางที่จะประดับประดาสีสัน แต่ง แต้ม ให้กับทำนองเพลง ไม่ว่าจะเป็กลูก ลูกล้อ ลูกขัด ทำได้สะดวก
เครื่องดนตรีแต่ละประเภทจะได้ทำหน้าที่เป็นผู้นำไปในตัว มีโอกาสได้อวดเสียงอันเป็นลักษณะเฉพาะของตน
ยิ่งถ้าเป็นวงใหญ่ ๆ การประดับประดาก็สามารถสร้างสรรค์จินตนาการได้เด่นชัดยิ่งขึ้น เช่น โหมโรงเพลงคลื่น
กระทบฝั่ง ของล้นเกล้าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ถ้าบรรเลงด้วยวงมหาดุริยางค์ไทย ผู้ฟังจะได้ยิน
เสียงคลื่นลูกเล็ก ลูกใหญ่ ลูกน้อย ทะยอยกันซัดเข้าหาฝั่งอย่างไม่ขาดสาย สมดังชื่อเพลงทีเดียว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ล้นเกล้าของพวกเราชาวไทย ทรงเป็นพระประมุขที่มีพระวิญญูญาณเป็น
ศิลปินนักดนตรี ทรงเข้าพระทัยในดนตรีไทยอย่างถ่องแท้ไปถึงหัวใจของการบรรเลง ดังจะเห็นจากพระราช
กระแสที่เคยกทรงพระราชทานไว้แต่ครั้งการบรรเลงมหาดุริยางค์ไทยครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ ว่า

"...ได้ไปฟังก็เกิดความรู้สึกปีติยินดีอย่างยิ่งเพราะเห็นถึงว่าดนตรีไทยนี้บรรเลงด้วยวงใหญ่ ทำให้เกิด
พลัง ทำให้เกิดความรู้สึกที่มหัศจรรย์ทีเดียว เมื่อได้แสดงเช่นนั้น เลยทำให้คิดว่า ดนตรีไทยนี้จะทำให้ใหญ่โตก็
ทำได้ ในกรณีนี้เป็นที่น่าชื่นชม และต้องชมเชยว่าทำด้วยความเพียรอย่างยิ่ง เพราะว่าต้องฝึกอย่างมากที่จะ
ให้วงใหญ่อย่างนี้บรรเลงด้วยความไพเราะได้อย่างดี หมายถึงจะต้องฝึกมาก และต้องรักษาวินัยให้จงดี ทั้งนี้ก็
แสดงให้เห็นว่าทุกคนได้มีความตั้งใจที่จะรักษาวัฒนธรรมของบ้านเมือง คือดนตรีของเราดนตรีไทยเพื่อให้เป็น
สัญลักษณ์ว่าเรามีของดีทางศิลปะ ก็นับว่าเป็นสิ่งที่น่าชื่นชม ในทางเป็นชาติไทยก็เป็นความหวัง เพราะว่าถ้า
เรารักษาวัฒนธรรมด้วยความเข้มแข็งเช่นนี้ หมายความว่าเรากำลังรักษาความเป็นปึกแผ่นของชาติ วิญญูณ
ของชาติไทยอยู่ มีหวังว่าเราจะอยู่ยงได้"

ดังนั้น การที่จัดเกิดพระเกียรติเฉลิมฉลองพระชนมายุครบ ๕ รอบ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ด้วยการจัดบรรเลงมหาดุริยางค์ไทยนั้น จึงเป็นการกระทำที่เหมาะสมอย่างยิ่งด้วยประการทั้งปวง เพราะเป็น
การแสดงออกซึ่งความรัก และภักดีต่อใต้เบื้องพระยุคลบาท และแสดงให้เห็นถึงพลังของความเป็นชาติไทย
อย่างเด่นชัดว่า จะดำรงอยู่ตราบนานเท่านาน สมดัง พระราชกระแสที่พระราชทานไว้ทุกประการ

อ้างอิง

- กรมศิลปากร และสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (๒๕๔๖). **หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายประสิทธิ์ ถาวร ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) วัฒนภูมิภักษัตริยาราม วันอาทิตย์ที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๖**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไอเดียสแควร์.
- จิตติกานต์ จินารักษ์. (๒๕๕๑). **กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกของครูประสิทธิ์ ถาวร กรณีศึกษาชุดเพ็ญเพลงพาทย์ระนาดเอก**. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (๒๕๖๒). **“คิดถึงครู” ครูประสิทธิ์ ถาวร ศิลปินแห่งชาติ**. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วาทีตต์ ดุริยอังกูร และศราวดี เกตุยา. (๒๕๔๓) **๒๐ปี ศูนย์ข้อมูลวัฒนธรรมดนตรี (ประสิทธิ์ ถาวร)**. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล
- ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตน. (๒๕๖๔). **ประวัติครูประสิทธิ์ ถาวร จากหนังสือนามานุกรมศิลปินเพลงไทย ในรอบ 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดย นพ.พูนพิศ อมาตยกุล และพิชิต ชัยเสรี สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๖๔ จาก**
https://sirindhornmusiclibrary.li.mahidol.ac.th/hall_of_fame/thai-musicians96/

ที่มาของภาพถ่าย

- อาจารย์ธงชัย ถาวร
- อาจารย์วีระพงศ์ มีสถาน
- อาจารย์วาทีตต์ ดุริยอังกูร

ข้อมูลเสวนาประกอบวิดีโอการบรรเลงดนตรีไทยตามแนวทางครุประสิทธิ์ ถาวร

การบรรเลงวงปี่พาทย์ไม้แข็ง เพลงทยอยนอก เถา

โดย ศิษย์สิทธิถาวร

วิทยากร: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภฎี มีป้อม

คณะศิลปศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

เพลงทยอยนอกนี้ พระประดิษฐ์ไพเราะ (มี ดุริยางกูร หรือครุมีแขก) ได้แต่งขยายขึ้นจากเพลงในเรื่องทยอย ซึ่งของเดิมเป็นเพลงจำพวกรำพาทย์ประกอบกิริยาที่เดินไปด้วยอารมณ์โศกเศร้า และเมื่อได้แต่งขึ้นใหม่ ก็เปลี่ยนเสียงขึ้นไปบรรเลงในเสียงที่เรียกว่าทางนอก จึงเรียกว่า “ทยอยนอก” อันเป็นคู่กันกับเพลงที่แต่งขยายขึ้นจากเพลงเดียวกัน แต่บรรเลงในทางใน ซึ่งเรียกว่า “ทยอยใน”

เพลงทยอยนอกเป็นเพลงเอกเพลงหนึ่งในจำนวนเพลงลูกล้อลูกขัด เกือบจะกล่าวได้ว่าเป็นแม่บทของเพลงลูกล้อลูกขัดที่เกิดขึ้นในชั้นหลังทั้งสิ้น แม้ทำนองสองชั้นโบราณ จะเป็นเพลงที่มีความหมายไปในทางวิปโยคโศกเศร้า อาลัยลา แต่พระประดิษฐ์ไพเราะ (ครุมีแขก) ผู้แต่ง ก็ได้แทรกแทรกการเล่นไว้อย่างพิสดาร มีทั้งเดี่ยว ลูกล้อ ลูกขัดและทีเบา ทีแรงพร้อมมูล เป็นเพลงสำหรับอวดฝีมือไปในตัว ไม่มีเพลงประเภทลูกล้อลูกขัดเพลงใดจะเทียบเท่า เป็นที่นิยมกันมาจนสมัยนี้และในกาลต่อไป นับว่าเป็นเพลงที่ไม่ตายเพลงหนึ่ง เข้าใจว่าได้แต่งขึ้นในตอนปลายรัชกาลที่ ๔

การที่มีเพลงนี้เป็นเถาขึ้น ก็ด้วยหลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้ตัดทำนองโดยตรงของพระประดิษฐ์ไพเราะ (ครุมีแขก) ลงมาเป็นสองชั้น และชั้นเดียวในภายหลัง

วิดีโอการบรรเลงดนตรีไทยตามแนวทางครุประสิทธิ์ ถาวร ประกอบการบรรยายในครั้งนี้ เป็นการบรรเลงวงปี่พาทย์ไม้แข็ง เพลงทยอยนอก เถา เนื่องในวาระครุประสิทธิ์ ถาวร อายุครบ ๗๒ ปี ณ อาคาร ๕ ชั้น วิทยาลัยนาฏศิลป์ วังหน้า เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๖

รายชื่อผู้บรรเลง

๑. นายพลณศักดิ์	ทรัพย์บางยาง	ปี่ใน
๒. อาจารย์ทง	แจ่มวิมล	ระนาดเอก
๓. อาจารย์ดุชฎี	มีป้อม	ระนาดทุ้ม
๔. อาจารย์อเนก	อาจมังก	ฆ้องวงใหญ่
๕. อาจารย์เสวก	โสวัตร	ฆ้องวงเล็ก
๖. อาจารย์ฐิระพล	น้อยนิตย์	กลองแขก
๗. อาจารย์สหวัดน์ (สมเกียรติ)	ปลื้มปรีชา	กลองแขก
๘. อาจารย์ธีรศักดิ์ (บุญมี)	น้อยนิตย์	ฉิ่ง
๙. อาจารย์ศิริวัฒน์	ครองสิน	กรับ
๑๐. อาจารย์ทรงยศ	แก้วดี	ฉาบเล็ก

ขับร้องโดย อาจารย์อัมพร โสวัตร

รายการอ้างอิง

มนตรี ตราโมท และวิเชียร กุลตัญญ์. ๒๕๒๓. **ฟังและเข้าใจเพลงไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยเชชม.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดุชฎี มีป้อม

เทพวิดีโอจาก อาจารย์วาทิตต์ ดุริยอังกูร

ข้อมูลเสวนาประกอบวิดีโอการบรรเลงดนตรีไทยตามแนวทางครุประสิทธิ์ ถาวร

การบรรเลงดนตรีไทย เพลงชุดสำราญดนตรีกลอง

โดย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

วิทยากร: อาจารย์ ดร.สมาน น้อยนิตย์

เพลงชุด “สำราญดนตรีกลอง” ครุประสิทธิ์ ถาวร ท่านได้เรียบเรียงขึ้นมาใหม่ ประกอบด้วยงานที่ท่านได้ประพันธ์ขึ้นมาใหม่ร่วมกับงานของท่านที่มีอยู่เดิม เพื่อนำไปจัดแสดงในงาน Fifth 5nternational Conference of Thai Studies จัดโดยสถาบัน SOAS แห่งมหาวิทยาลัยลอนดอน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๖ โดยภาควิชาดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับความอนุเคราะห์จากครุประสิทธิ์ ถาวร ในการจัดรายการดนตรีและควบคุมการฝึกซ้อมให้กับคณะนักดนตรีที่ไปแสดงประกอบด้วย อาจารย์จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และจากกรมศิลปากร และผลงานเพลงชุดนี้ ครุประสิทธิ์ ถาวร ยังมีความประสงค์ให้เป็นที่ระลึกในโอกาสที่ท่านได้รับปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาดนตรีไทยจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ อีกด้วย

สำหรับวิดีโอการบรรเลงดนตรีไทยตามแนวทางครุประสิทธิ์ ถาวร ประกอบการบรรยายในครั้งนี้ เป็นการบรรเลงเพลงชุดสำราญดนตรีกลองซึ่งได้นำแนวคิดของคุณครุประสิทธิ์ ถาวร มาจัดบรรเลงโดยนักศึกษาสาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี เพื่อนำไปบรรเลงในงานดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ ๔๐ “อมฤตคีตา ตักศิลา นคร” เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ณ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยมีรายชื่อผู้บรรเลงและอาจารย์ผู้ควบคุมและฝึกซ้อมดังนี้

รายชื่อผู้บรรเลง

๑. นายเจษฎา	กรวยสูงเนิน	ปี
๒. นายอภิชัย	เขม้นเขตการ	ระนาดเอก
๓. นายอภิรักษ์	ศิรินาโพธิ์	ระนาดทุ้ม
๔. นายณัฐพล	เลิศวิริยะปิติ	ฆ้องวงใหญ่
๕. นายมนตรี	เฉยดี	ฆ้องวงเล็ก
๖. นางสาวผกามาศ	เพชรน้อย	ฉิ่ง
๗. นางสาวชนิตา	ทองพลอย	กรับ
๘. นายทิวาธร	พรหมรักษา	ฆ้องคู่, มราราคัส
๙. นายทักษิณ	ตุลาเพ็ชร	โหม่ง

๑๐. นายวินัย	บุญเลิศ	ตะโพนไทย, ตะโพนมอญ, รำมะนา, กลองสแนร์
๑๑. นายนันท์พัทธ์	เนนนอก	กลองทัด, กลองยาว, กลองยาวอีสาน, ฉาบเล็ก
๑๒. นายธนพงษ์	วิเศษพานิช	เปิงมางคอก
๑๓. นายชัยณรงค์	สุขถนอม	โพน, กลองแขก, ฉาบใหญ่
๑๔. นายทินวุฒิ	บัวรอด	กลองตุ๊ก, กลองแขก
๑๕. นายบุญเหลือ	คุ้มวงษ์	กลองยาว, รำมะนาอีสาน, ฉาบใหญ่
๑๖. นายอครินทร์	หลงสวาทดี	กลองยาว, กลองอเมริกัน, ทัมเบอร์ลิน

อาจารย์ผู้ควบคุมและฝึกซ้อม

๑. ดร.สมาน น้อยนิตย์ ผู้เชี่ยวชาญดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา
๒. อาจารย์รัฐระพล น้อยนิตย์ ผู้เชี่ยวชาญดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา
๓. อาจารย์บรรทม น่วมศิริ อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา
๔. อาจารย์ ดร.สุภาสิริร์ ปิยะพิพัฒน์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา
๕. อาจารย์บุญสืบ เรืองนนท์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา
๖. อาจารย์ยิ่งศักดิ์ ชุ่มเย็น อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา

รายการอ้างอิง

สมศักดิ์ เกตุแก่นจันทร์ สัมภาษณ์ วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๔

หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายประสิทธิ์ ถาวร ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย). ๒๕๔๖. วัดมกุฏกษัตริยาราม วันอาทิตย์ที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๖. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด โอเดียนสแควร์

เทปวิดีโอจาก คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ข้อมูลเสวนาประกอบวิดีโอการบรรเลงดนตรีไทยตามแนวทางครูประสิทธิ์ ถาวร

การบรรเลงวงปี่พาทย์เสภา เพลงถวิลหา เถา

โดย วิทยาลัยนาฏศิลป์

วิทยากร: อาจารย์มนตรี เปรมปรีดา

เพลงถวิลหา เถา เดิมคือเพลงนกกจาก เป็นเพลงเก่าอัตรา ๒ ชั้น หน้าทับปรบไก่ มีท่อนเดียว เป็นเพลงที่อยู่ในประเภทสวยงามกลุ่มเดียวกับเพลงลีลากระทุ่ม

ครูท้วม ประสิทธิ์กุล ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (คีตศิลป์) ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๒๗ ประพันธ์ทำนองโดยขยายจากเพลงนกกจาก ๒ ชั้น และตัดทอนลงเป็นชั้นเดียว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕ ส่วนทางบรรเลงครูประสิทธิ์ ถาวร ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๑ เป็นผู้แต่ง ที่มาของชื่อเพลง ครูประสิทธิ์ อธิบายว่า ได้ขอให้ ครูเฉลิม ม่วงแพศรี ช่วยคิดชื่อจากเพลง “นกกจาก เถา” ซึ่งจะขับร้องบรรเลงในงาน “๑๐๐ ปี ศีตาจารย์ ครูท้วม ประสิทธิ์กุล” ครูเฉลิม ท่านคิดชื่อไว้ให้เลือกหลายสิบชื่อ ได้คำคำหนึ่ง ตรงกับทั้งใจคิดและท่วงทำนองลีลาของเพลงคือคำว่า “ถวิล” ครูประสิทธิ์จึงเสริมเติมคำให้สมบูรณ์ตามความรู้สึกที่มีต่อคุณครูท้วม ความรู้สึกนั้น เป็นความรู้สึกที่ยิ่งกว่าความรักถึง จึงไม่มีคำใดเหมาะสมไปกว่าคำว่า “ถวิลหา” ดังนั้นชื่อ “เพลงถวิลหา” จึงบังเกิดขึ้นอย่างงดงามพร้อมด้วยความอ่อนหวานไพเราะชวนให้ถวิลหาไม่รู้ลืมดังชื่อเพลง

สำหรับวิดีโอการบรรเลงดนตรีไทยตามแนวทางครูประสิทธิ์ ถาวร ประกอบการบรรยายในครั้งนี้ เป็นการบรรเลงวงปี่พาทย์ไม้แข็ง เพลงถวิลหา เถา โดย วิทยาลัยนาฏศิลป์ ในรายการ จุฬาวาทิต เมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๕ ณ หอแสดงดนตรี อาคารศิลปวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายชื่อผู้บรรเลง

๑. นางสาววรรณิสา	บัวสุวรรณ	ปี่ใน
๒. นางสาวจารุมน	โรจนาพงษ์	ระนาดเอก
๓. นางสาวปาลพิชาญ์	อ่อนเทศ	ระนาดทุ้ม
๔. นางสาวสิริวรรณ	สังข์สวัสดิ์	ฆ้องวงใหญ่
๕. นางสาวนงนภัส	พัฒน์เข้ม	ฆ้องวงเล็ก
๖. นายชยพล	หิณสม	กลองแขก
๗. นายนิธิพัชน์	พงศ์พรหม	กลองแขก
๘. นางสาวธิดารัตน์	กุหลาบซ้อน	กลองใหญ่
๙. นางสาวสุวฉวี	ปิ่นแก้ว	กลองแต๊ก

๑๐. นางสาวจิระประภา สิ้นภัย ฉิ่ง
๑๑. นายศรีณย์ ชโลดม กรับ
๑๒. นางสาวชนิการ น้อยดัด ฉาบเล็ก
๑๓. นางสาวภัทรสุดา ปทุมมารศรี ฉาบฝรั่ง
- ขับร้องโดย นางสาวศิริประภา เสากระโฆก

ผู้ควบคุมและฝึกซ้อม

ครุภาควิชาดุริยางค์ไทย วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

รายการอ้างอิง

หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายประสิทธิ์ ถาวร ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย). ๒๕๔๖. วัดมกุฏกษัตริยาราม วันอาทิตย์ที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๖. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โอเดียนสแควร์

เทปวิดีโอจาก อาจารย์มนตรี เปรมปรีดา

ข้อมูลเสวนาประกอบวิดีโอการบรรเลงดนตรีไทยตามแนวทางครูประสิทธิ์ ถาวร

การบรรเลงเดี่ยวระนาดเอก ๖ ราง เพลงต่อयरูป สามชั้น

โดย คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

วิทยากร: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่ร้อยตรีหญิงนิตยา รุ่งสมัย

เพลงต่อयरูป ๓ ชั้นเป็นเพลงทางพื้นประเภทหน้าทับปรบไก่ มีทั้งหมด ๓ ท่อน ท่อนที่ ๑ และท่อนที่ ๒ มี ๔ จังหวะหน้าทับ ส่วนท่อนที่ ๓ มี ๖ จังหวะหน้าทับ สำหรับทางเดี่ยวระนาดเอกเพลงต่อयरูป ๓ ชั้น ที่นำมาบรรเลงเผยแพร่ในครั้งนี้ เป็นทางเดี่ยวระนาดเอกที่ **ครูรัฐพงศ์ โสวัตร** ได้รับถ่ายทอดโดยตรงจาก **ครูประสิทธิ์ ถาวร** และนำมาถ่ายทอดให้แก่ลูกศิษย์ (วิชาเอกเครื่องม้อระนาดเอก) ในภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ และครูรัฐพงศ์ ยังได้นำองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้รับการสืบทอดจากครูประสิทธิ์ ถาวร มาถ่ายทอดให้แก่คณาจารย์นำไปต่อยอด ปรับประยุกต์ใช้ในการ จัดเรียนการสอน เพื่อให้ให้นักศึกษาได้มีทักษะ มีฝีมือสู่ความเป็นเลิศ ตามมาตรฐานของความเป็นศิลปิน

สำหรับวิดีโอการบรรเลงดนตรีไทยตามแนวทางครูประสิทธิ์ ถาวร ประกอบการบรรยายในครั้งนี้ เป็นการบรรเลงเดี่ยวระนาดเอกเพลงต่อयरูป ๓ ชั้น **บรรเลงเดี่ยวระนาดเอก ๖ ราง** โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่ร้อยตรีหญิงนิตยา รุ่งสมัย ได้นำทางเดี่ยวที่ได้รับถ่ายทอดจากครูรัฐพงศ์ โสวัตรรวมถึงได้นำองค์ความรู้ต่าง ๆ ของครูประสิทธิ์ ถาวร มาปรับใช้ ถ่ายทอดให้แก่นักศึกษาในภาควิชารุ่นปัจจุบัน เพื่อต่อยอดการบรรเลงให้มีความเหมาะสมกับความสามารถของผู้บรรเลง และกระแสดความนิยมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยให้นักศึกษาบรรเลงช่วงขึ้นต้นเพลงสลับกันเป็นช่วง ๆ ใช้ทำนองและกลวิธีในการบรรเลงให้เหมาะสมกับความสามารถของผู้บรรเลง อันเป็นการนำองค์ความรู้ด้านการประพันธ์ และการปรับวง มาปรับประยุกต์ใช้ตามแนวทางคำสอนของครูประสิทธิ์ ถาวร

รายชื่อผู้บรรเลง

ระนาดเอก

๑. นายอรรถกฤษ	สุขพัฒน์
๒. นายสุทธิรักษ์	อุณาพันธ์
๓. นายปัญญา	ตรีสมุทร
๔. นายอดิศร	ยาจันทร์
๕. นายซังพงศ์	ทองเชื้อ
๖. นายปัฐภีร์	ปานสะอาด

กลองสองหน้า	นายอนิพนธ์ สุขกุล
ฉิ่ง	นายศุภชัย เชื้อนแก้ว
กรับ	นางสาวญาตาวี เขียรสำราญ

ผู้ถ่ายทอดและควบคุมการบรรเลง / เทปวิดีโอ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่ร้อยตรีหญิง นิตยา รุ่งสมัย

ข้อมูลเสวนาประกอบวิดีโอการบรรเลงดนตรีไทยตามแนวทางครูประสิทธิ์ ถาวร

การบรรเลงเดี่ยวระนาดเอก ๑๑ ราง เพลงอาเฮีย สามชั้น

โดย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยากร: ศาสตราจารย์ ดร.ข้าม พรประสิทธิ์ และ

รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทร คมขำ

สำหรับวิดีโอการบรรเลงดนตรีไทยตามแนวทางครูประสิทธิ์ ถาวร ประกอบการบรรยายในครั้งนี้ เป็นการบรรเลงเดี่ยวระนาดเอก ๑๑ ราง เพลงอาเฮีย สามชั้น โดยนิสิตและบัณฑิต สาขาวิชา ดุริยางคศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในงาน “คิดถึงครู” ครูประสิทธิ์ ถาวร (ศิลปินแห่งชาติ) ณ หอแสดงดนตรี อาคารศิลปวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยสำนักบริหารศิลปวัฒนธรรม เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

รายชื่อผู้บรรเลง *เรียงจากคนแรกทางขวามือของผู้บรรเลง

ระนาดเอก

๑. นายสุเมธา	ทรัพย์รังสี
๒. นายรณฤทธิ์	ไหมทอง
๓. นายณยศ	สาตรจันทพงษ์
๔. นายวิรัตน์	พงษ์เกลี้ยง
๕. นายสุรศักดิ์	ปานลักษณ์
๖. นายธิติวุฒิ	โกมุทร์นานนท์
๗. นายปิติกร	เทียนจีน
๘. นายปยุต	ธนพูนหิรัญ
๙. นายวรกฤต	เทียมรัตน์
๑๐. นายภัทรารุธ	เขียนวงศ์
๑๑. นายศุภิช	พันธ์ทอง
กลองสองหน้า	นายพรชพงษ์ สีขันตกนาค
	ฉิ่ง
	นายทฤษฎี กล้ารอญ

ผู้ถ่ายทอด

ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บิณฑสันต์

ควบคุมการบรรเลง

ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บิณฑสันต์ และคณาจารย์สาขาดุริยางคศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เทปวิดีโอจาก คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อมูลเสวนาประกอบวิดีโอการบรรเลงดนตรีไทยตามแนวทางครุประสิทธิ์ ถาวร

การบรรเลงเดี่ยวระนาดเอกเพลงอาหนู ๒ ราง โดย ครูรัฐพงศ์ โสวัตร

วิทยากร: รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ เกตุแก่นจันทร์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

เพลงอาหนูทำนอง ๓ ชั้น เป็นเพลงไทยสำเนียงจีน ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นผลงานของพระประดิษฐไพเราะ (ศรบุษย์) ส่วนทำนอง ๓ ชั้น เข้าใจว่าครูบุญ บำปยุะวาทย์ เป็นผู้ประดิษฐ์ขึ้นเป็นท่านแรก

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากทำนองเพลงอาหนู เปิดทางให้สามารถประดิษฐ์ลีลาพลิกแพลงให้งามวิจิตรได้ นี้เอง ในปี พ.ศ. ๒๔๘๙ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นำทำนองเพลงดังกล่าว มาประดิษฐ์เป็นทางเดี่ยวสำหรับระนาดเอก ๒ ราง ตามความคิดของคุณหญิงชื่น ศิลปบรรเลง บุตรีคนโต

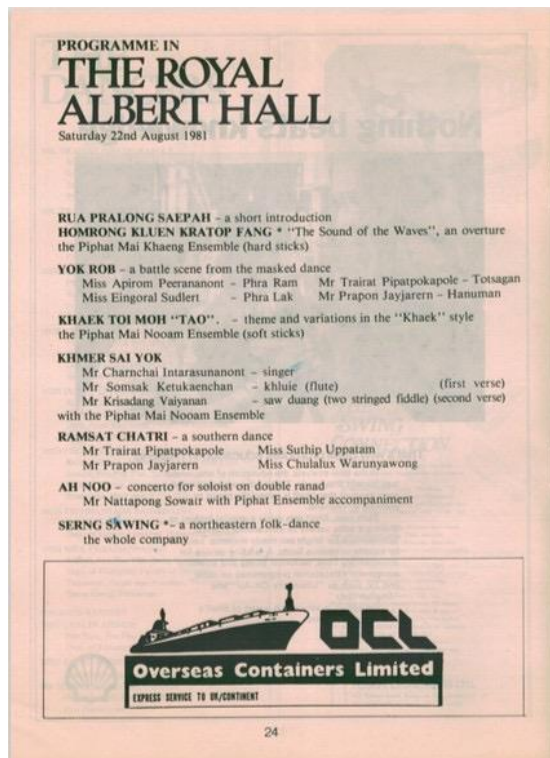
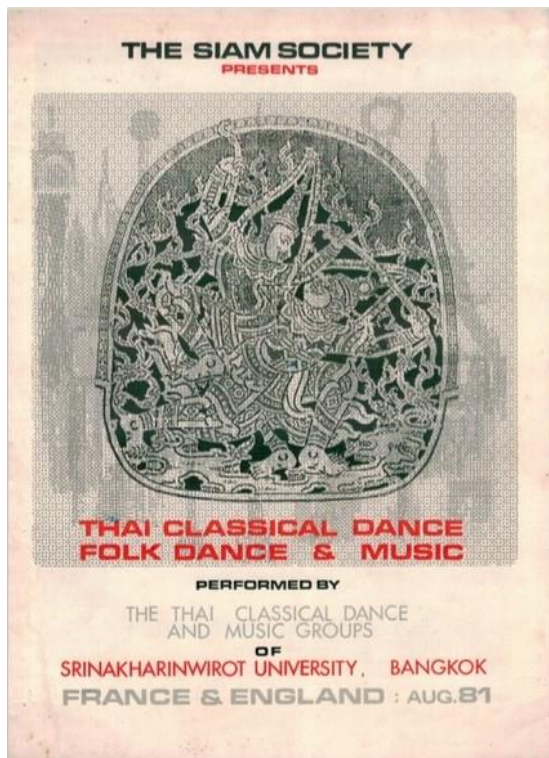
หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้ต่อทางเดี่ยวดังกล่าวให้กับครุประสิทธิ์ ถาวร ศิลปินแห่งชาติ ศิษย์เอกเป็นคนแรก ซึ่งนำออกแสดงคราใด ก็ได้รับความนิยมทุกครั้งไป เช่นเมื่อครั้งที่ครุประสิทธิ์ ถาวร ศิลปินแห่งชาติ เดี่ยวระนาดเอก ๒ ราง เพลงอาหนู คราวเปิดศาลาดนตรีนานาชาติ ที่นครโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ก็ได้รับเสียงปรบมือยาวนานกว่า ๗ นาที ยังผลให้ต้องบรรเลงซ้ำอีกครั้งหนึ่ง

การบรรเลงมหาดุริยางค์ไทย เนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ ณ โรงละครแห่งชาติ ครุประสิทธิ์ ถาวร ได้นำเพลงศรทองของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) มาบรรเลงในตอนต้นและลงท้ายเพลง เพื่อเป็นการแสดงความคารวะต่อหลวงประดิษฐไพเราะ ครูผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชา และกำหนดให้มีผู้เดี่ยวระนาดเอกอยู่ จำนวน ๙ คน แยกเป็นคนละ ๒ ราง รวม ๑๘ ราง บรรเลงด้วยทางเดี่ยวเพลงอาหนู ซึ่งหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เคยคิดทางให้นายเผือกและนายเจียน (นักระนาด) เดี่ยวระนาดเอกพร้อมกันคนละราง ที่โรงละครศรีอยุธยา ของพระยาอนิรุทธเทวา เพื่อเพิ่มความวิจิตรให้แก่เพลงอาหนู ฟังแล้วเหมือนความสนุกสนานของผู้ที่อยู่ในวัยตรุษอีกด้วย

สำหรับวิดีโอการบรรเลงดนตรีไทยตามแนวทางครุประสิทธิ์ ถาวร ประกอบการบรรยายในครั้งนี้ เป็นการบรรเลงในปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ซึ่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ประสานมิตร) โดยภาควิชาดุริยางคศาสตร์ ร่วมมือกับสยามสมาคมฯ จัดโครงการเผยแพร่ดนตรีและนาฏศิลป์ไทย ณ ประเทศฝรั่งเศส และประเทศอังกฤษ ใช้ชื่อว่า ‘THAI CLASSICAL DANCE AND MUSIC GROUPS SRINAKHARINWIROT UNIVERSITY’ นำทีมโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประทีป เล้ารัตนอารีย์ และ Mr. Dacre Raikes ผู้แทนจากสยามสมาคม ผู้ร่วมโครงการประกอบด้วย อาจารย์และนักศึกษาภาควิชาดุริยางคศาสตร์

วันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๔ คณะฯ ได้รับเกียรติอย่างยิ่งจาก BBC เชิญให้แสดงพิเศษเป็นส่วนหนึ่งของ Proms Concert ซึ่ง BBC เป็นเจ้าภาพจัดเทศกาลการแสดงดนตรีเป็นประจำทุกปี แสดงที่ Royal Albert Hall โรงแสดงคอนเสิร์ตขนาดใหญ่ และเก่าแก่ที่มีชื่อเสียงมากของมหานครลอนดอน

รายการที่เด่นมากที่สุดของการแสดงครั้งนี้ คือ เตี้ยวระนาตเอก ๒ ราง โดยครุณัฐพงศ์ โสวัตร (ศิษย์เอกของครูประสิทธิ์ ถาวร) ในเช้าวันรุ่งขึ้นหนังสือพิมพ์ของอังกฤษตีพิมพ์การบรรเลงเตี้ยวระนาตเอก ๒ รางของศิษย์ครูประสิทธิ์ ถาวร พอสรุปความได้ว่า “แม้จะไม่เข้าใจเนื้อหาของเพลง แต่สามารถบอกได้ว่าชายผู้นี้ (ครุณัฐพงศ์ โสวัตร) เป็นนักระนาด (xylophonist) ในระดับโลก ”

รายการอ้างอิง

สมศักดิ์ เกตุแก่นจันทร์ สัมภาษณ์ วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๔

หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายประสิทธิ์ ถาวร ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย). ๒๕๔๖. วัดมกุฏกษัตริยาราม วันอาทิตย์ที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๖. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด โอเดียนสแควร์.

เทปวิดีโอจาก รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ เกตุแก่นจันทร์

คำสั่ง หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล

ที่ ๐๖๖ / ๒๕๖๔

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานรำลึก ๑๐๐ ปีชาตกาล ครูประสิทธิ์ ถาวร (ศิลปินแห่งชาติ)

ด้วยห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตน หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล ได้จัดทำโครงการรำลึก ๑๐๐ ปีชาตกาล ครูประสิทธิ์ ถาวร (ศิลปินแห่งชาติ) ร่วมกับสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล และวิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม โดยการจัดเสวนาวิชาการ ในรูปแบบออนไลน์ ผ่านโปรแกรม WebEx และ Facebook Live ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตน ในวันที่ ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๔ อันเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้ของครูประสิทธิ์ ถาวร และเปิดเวทีทางวิชาการเพื่อให้เครือข่ายและบุคลากรด้านดนตรีไทย ได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตลอดจนเป็นการร่วมรำลึกถึงครูประสิทธิ์ ถาวร ครูปูชนียด้านดนตรีไทยที่มีคุณูปการต่อ มหาวิทยาลัยมหิดล

เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานดังต่อไปนี้

๑. คณะกรรมการอำนวยการ

๑. ศาสตราจารย์ นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล	ที่ปรึกษา
๒. ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ	ที่ปรึกษา
๓. ผู้อำนวยการหอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล	ประธานกรรมการ
๔. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย	รองประธานกรรมการ
๕. ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์	รองประธานกรรมการ
๖. รองผู้อำนวยการฝ่ายเทคโนโลยีการศึกษาและพันธกิจพิเศษ
หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล	กรรมการ
๗. รองผู้อำนวยการฝ่ายสื่อสารองค์กรและสร้างเครือข่าย
สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย	กรรมการ
๘. นางสาวภัทริกา นันทวิชิต	กรรมการและเลขานุการ

๒. คณะกรรมการดำเนินงาน

๑. นางสาวภัทริกา นันทวิชิต	ประธานกรรมการ
๒. นายวาทิตต์ ดุริยอังกูร	รองประธานกรรมการ
๓. นายอนุรักษ์ ก้านจันทร์	กรรมการ

๔. นายศรารุณี เกตุยา	กรรมการ
๕. หัวหน้างานเทคโนโลยีการศึกษา หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล	กรรมการ
๖. นายสุรศักดิ์ นามนัย	กรรมการ
๗. นายรัชชัย สิงห์ตาก้อง	กรรมการ
๘. นายสรวิศ อัดตปรีชากุล	กรรมการ
๙. นายชวณัฐ โพธิ์ทอง	กรรมการ
๑๐. นางสาวปัทมาภรณ์ แสงสว่าง	กรรมการและเลขานุการ
๑๑. นางสาวชญาณิชฐ์ นิยม	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

โดยให้คณะกรรมการฯ ดังกล่าวมีหน้าที่รับผิดชอบ ดังนี้

- วางแผนการดำเนินงาน รูปแบบการจัดงาน กำหนดระยะเวลา และกิจกรรมต่างๆ ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-19)
- ให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหา อุปสรรค ในการดำเนินงาน
- ประสานงานกับคณะ/สถาบัน หน่วยงานภายใน และภายนอกมหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์
- ประสานการเบิกจ่ายงบประมาณ
- ประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่กิจกรรมผ่านสื่อต่างๆ อย่างเหมาะสม
- ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป จนกว่ากิจกรรมจะแล้วเสร็จ

สั่ง ณ วันที่ ๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๔

 Digitally signed
by nophol.pau
Date: 2021.09.01
21:56:41 +07'00'

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพพล เผ่าสวัสดิ์)
ผู้อำนวยการหอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล

รำลึก ๑๐๐ ปีชาตกาล
ครูประสิทธิ์ ถาวร

สัญลักษณ์งานรำลึก ๑๐๐ ปีชาตกาล ครูประสิทธิ์ ถาวร (ศิลปินแห่งชาติ)
ผู้ออกแบบ: อาจารย์วาทิตต์ ดุริยอังกูร

ขอขอบคุณ

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล
ดร.สิริชัยชาญ ฟ้าจำรุ่ง
อาจารย์ธงชัย ถาวร
คณบดีคณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม
คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ธัญบุรี
คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้อำนวยการสำนักการสังคีต กรมศิลปากร
ศูนย์ข้อมูลวัฒนธรรมดนตรี (ประสิทธิ์ ถาวร) สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย
อาจารย์กิตติ อัดถาผล ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์
นายสุริยะ ชิตท้วม หัวหน้ากลุ่มดุริยางค์ไทย สำนักการสังคีต กรมศิลปากร
นางรักชนก ขำประถม หัวหน้าฝ่ายเทคโนโลยีสารสนเทศห้องสมุดและเทคโนโลยีการศึกษา
หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วชิราภรณ์ วรรณดี
รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ เกตุแก่นจันทร์
ดร.สมาน น้อยนิตย์
อาจารย์ถ่ายอง โสวัตร
อาจารย์อนันต์ สบถุภักดิ์
ดร.บำรุง พาทยกุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดุขฎี มีป้อม
อาจารย์ฐิระพล น้อยนิตย์
ศาสตราจารย์ ดร.ขำคม พรประสิทธิ์
รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทร คุมขำ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระ พันธุ์เสื่อ
อาจารย์วีระพงศ์ มีสถาน
อาจารย์มนตรี เปรมปรีดา
อาจารย์ทรงยศ แก้วดี
อาจารย์สุชาติา โสวัตร

อาจารย์ธวัชชัย รามัญญ์
อาจารย์บรรทม น่วมศิริ
อาจารย์รัตนชัย เตยวิเศษ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่ร้อยตรีหญิงนิตยา รุ่งสมัย
อาจารย์พลณศักดิ์ ทรัพย์บางยาง
อาจารย์ทองธวัช ศรีทอง
นายอุดมเกียรติ เฟ็งอุบล
นายเลอศักดิ์ เอี่ยมจินดา
นายชาติเชื้อ เชื้อสมบุญรณ์
นางสาวอำไพ หนูเล็ก
นางสาวฉันทนา โสวัตร
นางสาวยุพวรรณ โสวัตร
นางรุ่งทิพย์ ดุริยอังกูร
นางสาวสโรชา สระทองสง
นางสาวปลอดภัย พลิกามินทร์
บริษัทแผ่นเสียง Nimbus Records
Tonka Studio
นางสาวจิรนุช ธรณินทร์
นางปรียะ ศิวกุลกำจร
นางปาไลตา จันทร์เฮง
นายอริยะ รุจิเรืองมณี
นายเอกอรุณ ลลิตินโท
นางสาวอภิญา ศิริมณีรัตน์
นายศานิต ศรีสูงเนิน
นายกฤษฎา แก้วผุดผ่อง
นายชูเกียรติ จารุณกิจพานิช
นายธนภัทร ลีพุมิธราคุลา
นายศกล มงคลเนตร์

ภาพปก

อาจารย์วีระพงศ์ มีสถาน

ออกแบบปกสูจิบัตร

นายสรวิศ อุตตปรีชากุล

ออกแบบโปสเตอร์

นายสุรศักดิ์ นามนัย

รูปเล่ม

นางสาวภัทริกา นันทวิชิต

ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตน หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล เจ้าของโครงการ

ถนนพุทธมณฑลสาย ๔ ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร ๐-๒๘๐๐-๒๖๘๐-๙ ต่อ ๔๒๓๐

เว็บไซต์: <https://sirindhornmusiclibrary.li.mahidol.ac.th/>

Facebook Page: ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตน

SoundCloud: Sirindhorn Music Library

มหาวิทยาลัยมหิดล
หอสมุดและคลังความรู้

มหาวิทยาลัยมหิดล
สถาบันวิจัยภาษา
และวัฒนธรรมเอเชีย

วิทยาลัยนาฏศิลป์
สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ขอเชิญ
ร่วมงานสัมมนาออนไลน์

รำลึก ๑๐๐ ปีชาตกาล
ครูประสิทธิ์ กาวร

ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง
(ดนตรีไทย)

วันที่ ๙ กันยายน ๒๕๖๔
เวลา ๙.๐๐ น.
เป็นต้นไป

❁ ช่วงเช้า ๙.๐๐-๑๒.๐๐ น.
เสวนา “เรื่องเล่าและองค์ความรู้จากครูประสิทธิ์ กาวร”

วิทยากร

อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ (ศิลปินแห่งชาติ)
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วชิราภรณ์ วรรณดี (ผู้ประสานงานจัดตั้งศูนย์ข้อมูลวัฒนธรรมดนตรี [ประสิทธิ์ กาวร])
อาจารย์กิตติ อัดกาผล (ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์)
อาจารย์วีระพงษ์ มีสถาน (ศึกษปฏิบัติกรวิจัย ผู้อำนวยการพิเศษ งานสัมมนาฯ “ เรื่องเล่าให้ฟัง ”)
ดำเนินรายการโดย อาจารย์วาทิดดี ดุริยอังกฤษ

❁ ช่วงบ่าย ๑๓.๐๐-๑๖.๓๐ น.
เสวนาประกอบวิดีโอการบรรเลงดนตรีไทยตามแนวทาง ครูประสิทธิ์ กาวร

❁ วงศิษย์สิทธิการ
วงคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
วงวิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
วงคณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
วงคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เดี่ยวระนาดเอก โดย ครูมีสุขหงษ์ ไส้ดวง และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ท่านที่เข้าร่วมสัมมนาออนไลน์ผ่านโปรแกรม Cisco WebEx
๒๐๐ ท่านแรก จะได้รับเกียรติบัตรเข้าร่วมงาน และ DVD ที่ระลึก

สแกน QR Code
ลงทะเบียนร่วมงาน
ตั้งแต่วันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๔

สนใจติดต่อสอบถามเพิ่มเติม ๐๘๘-๘๘๕๕๕๕๕๕ หรือ หอสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตน

มหาวิทยาลัยมหิดล
หอสมุดและคลังความรู้

มหาวิทยาลัยมหิดล
สถาบันวิจัยภาษา
และวัฒนธรรมเอเชีย

วิทยาลัยนาฏศิลป์
สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล
๒๕/๒๕ ถนนพุทธมณฑลสาย ๔ ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล
จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐
โทรศัพท์: ๐๒-๘๐๐๒๖๘๐-๔

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล
๔๔๔ ถนนพุทธมณฑลสาย ๔ ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล
จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๒-๘๐๐๒๓๐๘-๑๔

วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
๑๑๔ หมู่ ๓ ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๒-๔๘๒๑๓๑๓